

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.21.2.65-93>

Rok Kuntner

Dionizij Tračan in začetki slovnične terminologije

UVOD

Dionizij Tračan (Διονύσιος ὁ Θραῦξ; cca. 170–90) se je, kot poroča bizantinski leksikon Suda, rodil v Aleksandriji očetu Teru, ki je bil po rodu iz Trakije. Bil je Aristarhov učenec in po izobrazbi slovničar, poučeval pa je na Rodosu, ki je bil v tistem času poleg Aten in Aleksandrije središče grške učenosti. Kot slovničar in literarni učenjak je pisal zlasti slovnične spise, razprave in komentarje.¹ Antična vira Varon in Strabon te biografske podatke v svojih poročilih vsaj implicitno potrjujeta,² nekateri sholiasti pa Dioniziju pripisujejo drugačen izvor. Po nekaterih poročilih naj bi bil po rodu iz Bizantija, priimek »Tračan« pa naj bi si nadel zaradi prestiža in ugleda, ki ga je uživala dežela Trakija, ali še nekoliko bolj drzno, da naj bi ga kot nadimek dobil zaradi raskavosti svojega glasu (διὰ τὸ τραχὺ τῆς φωνῆς).³ Poleg prve ohranjene sistematične opisne slovnice grškega jezika, ki nosi naslov Τέχνη Γραμματικῆ, *Slovníčna veščina*, *Slovníčni nauk* ali preprosto kar *Slovnica*, je od Dionizijevega opusa ohranjeno razmeroma skromno število fragmentov, pri katerih gre povečini za razlage homerskih pesnitev.

1 Δ 1172 Διονύσιος, Ἀλεξανδρεὺς, Θραῦξ δὲ ἀπὸ τοῦ πατρὸς Τήρου Τήρος τοῦνομα κληθεῖς, Ἀριστάρχου μαθητῆς, γραμματικός. /.../ συνέταξε δὲ πλείστα γραμματικά τε καὶ συνταγματικά καὶ ὑπομνήματα.

T 1184 εἶτα διήκουσε (sc. Τυράντιον) καὶ Διονυσίου τοῦ Θραῦκος ἐν Ῥόδῳ. (Linke, *Die Fragmente des Grammatikers Dionysios Thrax*, 5.)

2 Dionysius autem, Aristarchi discipulus, cognomento Thrax, domo Alexandrius, qui Rhodi docuit /.../ (Varon, *Reliquorum de grammatica librorum*, fr. 84 [str. 214, 2 Goetz/Schoell], cit. iz Linke, *Die Fragmente des Grammatikers Dionysios Thrax*, 5);

Διονύσιος δὲ ὁ Θραῦξ καὶ Ἀπολλώνιος ὁ τοῦς Ἀργοναύτας ποιήσας Ἀλεξανδρεῖς μὲν, ἐκαλοῦντο δὲ Ῥόδιοι. (Strabon, *Geographica* XIV 655, cit. iz Linke, *Die Fragmente des Grammatikers Dionysios Thrax*, 5).

3 Prim. dalje uvodna poglavja v Linke, *Die Fragmente des Grammatikers Dionysios Thrax*, 8–13.

Slovnica v antiki ima v grobem dva med seboj prepletena izvora: filozofskega in uporabnega jezikoslovnega. Prvi je izšel iz težnje razmišljujočega človeka po raziskovanju principov delovanja človeškega uma in izvora jezika, drugi pa po eni strani iz želje po razumevanju jezika starih avtorjev, med njimi zlasti Homerja, po drugi strani pa iz praktične potrebe po razširjanju znanja grškega jezika po ekumeni – enega najpomembnejših elementov helenizacije. Zato smo v obdobju helenizma prvič na Zahodu priča razvoju v prakso usmerjenega – opisnega – slovničarstva. To novo panogo so sprva gojili zlasti znotraj raziskovalnih središč v prestolnicah helenističnih držav, od katerih po pomenu posebej izstopa aleksandrinski Muzejon s knjižnico, nekakšen prednik današnjih akademij znanosti in umetnosti. Slovničarji in filologi, dejavni v okviru te ustanove, med katerimi posebej izstopajo Aristofan iz Bizanca (cca. 257–185/0 pr. Kr.), Aristarh s Samotrake (cca. 220–143 pr. Kr.), Apolonij Diskol (2. stol. pr. Kr.) in nenazadnje Dionizij Tračan, so se odlikovali tako po znanstveno in metodološko utemeljenem pristopu k tekstni kritiki kot tudi po formalistično zasnovanem ter didaktično in praktično usmerjenem pristopu k slovničarstvu.⁴ Aleksandrinska šola je postala model za poučevanje grškega in kasneje tudi latinskega jezika.

Slovnica (Τέχνη Γραμματικῆ) se je ohranila pod imenom Dionizija Tračana in se razmeroma hitro uveljavila kot avtoritativno delo. Gre za prvo slovnico svoje vrste in sploh prvo ohranjeno opisno slovnico kakega evropskega jezika. Kaj natanko je bila njena vloga, komu je bila izvorno namenjena in kakšno obliko recepcije je predpostavljala, ostaja predmet razprave. Iz njene zgradbe je razvidno, da gotovo ni bila namenjena tujcem in samoukom, saj že odsotnost slovničnih paradigem in vzorcev priča o tem, da je od uporabnika pričakovala predznanje grščine. Slovnica ni mišljena kot znanstveno delo, temveč je njen namen primarno didaktične narave. To razpoznamo med drugim iz dejstva, da je zasnovana jedrnato in strukturirano, skoraj kot predavanje, in da se omejuje na najosnovnejše jezikovne ravnine: prozodija, glasoslovje, oblikoslovje (skladnja in stilistika ne prideta v obravnavo). Tako se zdi še najverjetneje, da je *Slovnica* nastala kot priročnik za učitelje začetnega tečaja grščine.⁵

Že samo dejstvo, da malone vse poznejše šolske in znanstvene slovnice ogromno dolgujejo Dioniziju (Varonova, Donatova in Priscijanova so v posameznih odlomkih celo njeni dobesedni prevodi),⁶ priča o prestižu, ki ga je ta priročnik užival tako v času nastanka kot še zlasti v sledečih obdobjih. Ker pa je to tudi edino ohranjeno tovrstno delo iz svojega časa, je težko podati objektivno

4 Za bolj nadroben uvod v zgodovino jezikoslovja v antiki prim. Steintal, *Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern mit besonderer Rücksicht auf die Logik*.

5 O didaktični naravi Slovnice poleg jedrnatosti in preproste zgradbe morda še najbolj povedno priča mesto v §4, kjer knjiga uporabniku postavi vprašanje in nato nanj sama poda smiseln odgovor: »Τὴν διαφέρει στιγμή ὑποστυμῆς; χρόνος.« Tovrstna komunikacija je zlasti značilna za kontekst pouka in se je v kasnejši didaktični literaturi tudi širše uveljavila. Donatova latinska slovnica, denimo, je v celoti napisana po principu vprašanj in odgovorov.

6 Prim. opombo 20.

sodbo o njegovi kvaliteti. Vendarle pa je opazno, da je v njem z vidika sodobnega bralca nekaj manjših in večjih nedoslednosti.⁷ Vprašanje, ali te izvirajo od avtorja ali pa jih je treba pripisati preoblikovanjem in vstavkom, nastalim v preoddaji, ostaja odprto, prav tako tudi že v antiki zastavljeno vprašanje o pristnosti slovnice.⁸ Antičnim sholiastom je bila dostopna še neka vzporedna tradicija Dionizijevega nauka, ki je mestoma v očitnem protislovju z njegovim učenjem, kakor se to kaže v *Slovnici*. Slednja nas, denimo, uči, da je občno ime (προσηγορία) podvrsta imena (ὄνομα) in torej ni samostojen del govora (μέρος λόγου) ter da sta zaimek (ἀντωνυμία) in člen (ἄρθρον) samostojna dela govora. Neki antični sholiast pa poroča, da nekateri pravijo, da je sam Dionizij v skladu s stoiškim naukom ločeval lastna (ὀνόματα) in občna imena (προσηγορία) kot samostojna dela govora ter da je, prav tako po stoiški predstavi, zaimek in člen združeval v isto kategorijo.⁹ Sholiast zaključí, da torej pričujoča slovnica ni delo Dionizija Tračana, Aristarhovega učenca, temveč nekega drugega Dionizija, Perovega učenca.¹⁰ Spor o avtorstvu večjega dela *Slovnice* – uvodni del velja za nesporno pristnega – je še v sodobni filologiji nerazrešen. Najverjetneje je vzrok za neskladje med omenjenima tradicijama živahna preoddaja tega morda že takrat najbolj razširjenega priročnika za učenje grškega jezika in je bilo izvirno besedilo v njenem teku večkrat spremenjeno ali prilagojeno vsakočasnim potrebam.¹¹

SLOVNIČNI POJMI

Najtežja in nenehno prisotna dilema pri prevajanju Dionizijeve Slovnice je negotovost, kako prevajati grško slovnično terminologijo v slovenščino. Z namenom čim elegantnejše razrešitve te težave, se je zdelo smiselno razgledati se po že obstoječih prevodih v moderne evropske jezike: angleščino (Davidson), francoščino (Lallot), nemščino (Kürschner) in hrvaščino (Škiljan).¹² Pri tem so se rešitve

7 V opombah bom opozarjal zgolj na večje »nedoslednosti«, ki jim je bila v znanstveni razpravi o pristnosti Slovnice pripisana največja teža. Za razpravo o »anomalijah« Dionizijeve slovnice prim. Collinge, »Dionusios Anomalos?«, 55–68.

8 Θέλουσιν οὖν τινες μὴ εἶναι γνήσιον τοῦ Θρακῶς τὸ παρὸν σύγγραμμα (*Scholia Vaticana in Dionysii artem, Prolegomena*, cit. iz Linke, *Die Fragmente des Grammatikers Dionysios Thrax*, 6) in Περί δὲ τοῦ εἰ ἔστι γνήσιον τὸ παρὸν σύγγραμμα Διονυσίου τοῦ Θρακῶς ἡμφισβήτηται. (Ibid., cit. iz Linke, *Die Fragmente des Grammatikers Dionysios Thrax*, 7).

9 Λέγουσι ὅτι διεχώριζε τὴν προσηγορίαν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος καὶ συνήπτε τὸ ἄρθρον καὶ τὴν ἀντωνυμίαν. (Ibid., cit. iz Linke, *Die Fragmente des Grammatikers Dionysios Thrax*, 6).

10 Ἄρα οὖν οὐκ ἔστι Διονυσίου τοῦ Θρακῶς τὸ παρὸν σύγγραμμα. ἔστιν οὖν εἰπεῖν, ὅτι ἄλλος ἦν ἐκεῖνος Διονύσιος ὁ Θραξ, καὶ ἄλλος ὁ ποιήσας τὸ παρὸν σύγγραμμα, ἐκεῖνος μὲν μαθητῆς Ἀριστάρχου, οὗτος δὲ ὁ τοῦ Πηροῦ. (Ibid., cit. iz Linke, *Die Fragmente des Grammatikers Dionysios Thrax*, 6–7). »

11 V takem duhu zaključí Robins v Robins, »The Authenticity of the Technē« v *Dionysius Thrax and the Technē Grammatikē*, 13–24. Več o pristnosti oziroma nepristnosti Dionizijeve slovnice prim. Di Benedetto, »Dionisio Trace e la Technē a lui attribuita«, 169–210.

12 Angleški prevod: T. Davidson, »The Grammar of Dionysios Thrax«, 326–339. Francoski prevod: Lallot, izd., *La grammaire de Denys le Thrace*, 42–67. Nemški prevod: Kürschner, »Die Lehre des Grammarikers Dionysios«, 177–215. Hrvaški prevod: Škiljan, *Gramatičko umijeće*, 44–201.

Davidsona in Lallota, ki v svojih prevodih ostajata zvesta uveljavljeni latinski terminološki tradiciji, izkazale kot manj primerne za kalup, ki ga s svojo leksikalno diglosijo v slovnični terminologiji predstavlja slovenski jezik. Dilema, ali je v danem sobesedilu primernejše rabiti domačo ali t. i. evro-latinsko besedo za dani slovnični pojem (npr. *nedoločnik* ali *infinitiv*), je med klasičnimi filologi in jezikoslovci vseprisotna. Ker sta v tem oziru slovenščini še najbolj podobni nemščina in hrvaščina, so se Kürschnerjeve in Škiljanove rešitve izkazale za najbolj dragocene. Nemški prevajalec poleg tradicionalnih in uveljavljenih slovničnih izrazov argumentirano¹³ vpeljuje še domače in z vidika ciljnega jezika bolj transparentne termine, gr. ὄνομα denimo prevede kot »das Nomen [Nennwort, Namenwort]«. Ker v slovenski slovnični terminologiji vlada podobna leksikalna diglosija kot v nemščini, le da sta v našem jeziku znotraj jezikoslovja in klasične filologije obe ravni – t. i. evro-latinska in domača – razmeroma enakovredno zastopani, se z namenom ohranitve pomenske jasnosti v odnosu do izvornika in zveste ponazoritve izvornega slovničnega koncepta v prevodu docela odpovedujem tradicionalnim evro-latinskim terminom in namesto tega posegam po prav tako uveljavljenih domačih. Ker pa v pričujočem besedilu prevajalčeva zvestoba še bolj kot uveljavljeni domači terminologiji velja izvorniku, so v prevodu nekajkrat rabljena neobičajna, mestoma morda celo zavajajoča poimenovanja – v teh primerih gre vselej za kalke iz grških besed, kot denimo *ime* namesto *samostalnik* za gr. ὄνομα »ime, samostalnik«. V primerih, ko gre bodisi za zastarele ali pa za zelo specifične jezikoslovne pojme, za katere ni uveljavljenega domačega termina, se zatekam k neologiji, vendar tudi tu skušam ostati v začrtanih okvirih kalkiranja. V izogib zmedi podajam v spodnji tabeli pregleden izbor slovničnih terminov za pomoč in pojasnilo. Tabela naj nadalje rabi za ponazoritev tradicije kalkiranja slovničnih in jezikoslovnih terminov, ki sega vse do rimskih slovničarjev republikanske in cesarske dobe.¹⁴ Ti so latinski jezik popisovali in sistematizirali po vatlih grške slovnične tradicije in pri tem grške termine povečini kalkirali oziroma transparentno prevajali v latinščino, slovenski slovničarji pa so tradicijo v veliki meri nadaljevali s kalkiranjem latinske terminologije. V tem pogledu je pričujoči slovenski prevod Dionizijeve Slovnice v duhu rimskega slovničarstva, saj si zadaja nalogo v slovenščino prestavljati grške termine brez interference katere koli vmesne tradicije.¹⁵

Obravnavani termini si v tabeli sledijo tematsko, kakor si sledijo poglavja v Slovnici. Zahtevnejši in neobičajni termini so pojasnjeni v končnih opombah.¹⁶

13 Prim. Kürschner, »Questions of Terminology in a German Translation of the Tekhnē Grammatikē of Dionysius Thrax«, 164–176.

14 Kot najpomembnejši rimski stopnji služita šolska slovnica *Ars grammatica* avtorja Elija Donata (4. stol. po Kr.) in *Institutiones grammaticae*, najbolj sistematična slovnica, kar nam jih je ohranila antika, izpod peresa Priscijana iz Cezareje (fl. ok. 500 po Kr.)

15 Še bolj skrajšen princip kalkiranja grških slovničnih terminov je značilen za armenski prevod Dionizijeve Slovnice. Prevajalec t. i. helenizirajoče šole posega po neologizmih tudi v primerih, ko v klasični armensščini, tj. armensščini prevoda Biblije iz zgodnjega 5. stoletja, za dano grško besedo že obstaja armenska ustreznica. Prim. Clackson, »The Technē in Armenian«, 121–131.

16 Za obširnejša in podrobnejša pojasnila prim. komentar v Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 69–256.

Dionizij Tračan	Donat in Priscijan	Slovensko kalkirano iz gr.	Slovensko ustaljeno ¹
φωνή τόνος ὄξεϊα (sc. προσφῶδια) βραρεία (sc. προσφῶδια) περισπωμένη (sc. προσφῶδια) μακρά συλλαβή βραχεῖα συλλαβή κοινή συλλαβή φύσει μακρά θέσει μακρά	vox tonus acutus gravis circumflexus syllaba longa syllaba brevis syllaba communis natura longa positione longa	glas naglas ostri (sc. pripev) težki (sc. pripev) previti (sc. pripev) dolg zlog kratek zlog skupen zlog dolg po naravi dolg po stavi ²	akut gravis cirkumfleks
στοιχείον φωνῆεν δίφθογγος ἡμίφωνον σύμφωνον ἄφωνον ψιλόν δασύ μέσον διπλόν ἀμετάβολον/ύγρον λέξις μέρος λόγου	»littera« vocalis diphthongos semivocalis consonans muta ³ <i>levis</i> <i>aspera</i> <i>media</i> duplex liquida verbum pars orationis	prvina samoglasnik ³ dvoglasnik polglasnik ⁴ soglasnik brezglasnik ⁶ gol raskav vmesen ⁷ dvojen ⁸ nespremenljiv/tekoč ⁹ beseda del govora	»črka« ¹⁰ samoglasnik zapornik nezveneč nezveneč pridihnjen zveneč zvočnik ¹¹ besedna vrsta
ὄνομα γένος ἄρσενικόν θηλυκόν οὐδέτερον κοινόν ἐπίκοινον εἶδος πρωτότυπον παράγωγον πατρωνυμικόν κτητικόν συγκριτικόν ὑπερθετικόν ὑποκοριστικόν παρώνυμον ῥηματικόν (... ἃ καὶ εἶδη προσαγορεύεται) κύριον προσηγορικόν ἐπίθετον πρὸς τι ἔχον ὡς πρὸς τι ἔχον ὁμώνυμον συνώνυμον φερώνυμον διώνυμον ἐπώνυμον ἔθνικόν ἔρωτηματικόν ἀόριστον ἀναφορικόν/ ὁμοιοματικόν/ δεικτικόν	nomen genus masculinum femininum neutrum commune promiscuum, epicoeonon <i>species</i> <i>principalis</i> <i>derivativa</i> <i>patronymicum</i> <i>possesivum</i> <i>comparativum</i> <i>superlativum</i> <i>diminutivum</i> <i>denominativum</i> <i>verbalium</i> proprium apellativum adiectivum <i>ad aliquid dictum</i> <i>quasi ad aliquid dictum</i> <i>homonymum</i> <i>synonymum</i> <i>**pheronymum</i> <i>**dionymum</i> <i>**eponymum</i> ¹⁹ <i>gentile</i> <i>interrogativum</i> <i>infinitum</i> <i>relativum</i> / <i>similitudinis</i> / <i>demonstrativum</i>	ime ¹² rod moški ženski srednji ¹³ skupni enotni vrsta ¹⁴ izhodiščna ¹⁵ izpeljana ¹⁶ očetno ime svojilno ime primerjalno ime presežno ime pomanjševalno ime izimensko ime glagolsko ime (... nadaljnje podkategorije vrste) ¹⁸ glavno ime nagovorno ime pridevek odnosno ime nepravo odnosno ime enakoimensko ime soimensko ime označbeno ime dvojno ime nadeto ime ljudstveno ime vprašalno ime nedoločno ime navezovalno/ izenačitveno/ kazalno ime	samostalnik spol komune epiceni nemotivirana motivirana patronimik svojilnik primernik presežnik pomanjševalnica ¹⁷ izimenski samostalnik izglagolski samostalnik lastno ime občno ime pridevnik enakoglasnica sopomenka eponim etnonim vprašalnica

Dionizij Tračan	Donat in Priscijan	Slovensko kalkirano iz gr.	Slovensko ustaljeno ¹
<p>περιληπτικόν ἐπιμεριζόμενον περιεκτικόν πεποιημένον γενικόν ιδικόν τακτικόν ἀριθμητικόν ἀπολελυμένον μετουσιαστικόν σχῆμα ἁπλοῦν σύνθετον παρασύνθετον ἀριθμός ἐνικός δ्वικός πληθυντικός πτῶσις ὀρθή/εὐθεία/ ὄνομαστική γενική/κτητική/ πατρική δοτική/ἐπισταλτική αἰτιατική κλητική/ προσαγορευτική</p>	<p><i>collectivum</i> <i>dividuum</i> <i>comprehensivum</i> <i>facticiūm</i> <i>generale</i> <i>speciale</i> <i>ordinale</i> <i>numurale</i> <i>absolutum</i> / figura simplex composita <i>decomposita</i> numerus singularis <i>dualis</i> pluralis casus <i>rectus/nominativus</i> genetivus/ <i>possessivus/</i> <i>paternus</i> dativus/ <i>commendativus</i> accusativus/ <i>causativus</i> vocativus</p>	<p>zaobjemalno ime porazdelilno ime vsebovalno ime posnemovalno ime splošno ime posebno ime vrstilno ime števniško ime neodvisno ime soudeležbeno ime sestava²⁰ preprosta sestavljena izsestavljena²¹ število ednina dvojina množina padež²² pravi/ravni/ imenovalni rodilni/svojilni/očetni dajalni/padež naslovnika vzročni²³ zvalni/nagovorni</p>	<p>kollektiv distributiv komprehensiv onomatopejski izraz generični izraz partikularni izraz vrstilni števnik glavni števnik sklon imenovalnik rodilnik dajalnik tožilnik</p>
<p>ῥῆμα ἔγκλισις ὀριστική προστακτική εὐκτική ὕποτακτική ἀπαρέμφατος διάθεσις ἐνέργεια πάθος μεσότης πρόσωπον πρῶτον δεύτερον τρίτον χρόνος ἐνεστώς μέλλον παρεληλυθώς ἀόριστος παρατατικός παρακείμενος ὑπερσυντέλικος συζυγία βαρύτονα περισπώμενα τὰ εἰς μι λήγοντα</p>	<p>verbum modus indicativus imperativus optativus coniunctivus infinitivus genus, <i>significatio</i> activum, <i>activa</i> passivum, <i>passiva</i> **<i>medium, media</i> persona prima secunda tertia tempus praesens futurum praeteritum / imperfectum perfectum plusquamper- fectum coniugatio / / / /³¹</p>	<p>glagol naklon opredeljevalni²⁴ velelni želelni²⁵ podredni²⁶ nedoločni²⁷ način tvorni trpni srednji oseba prva druga tretja čas sedanjik prihodnjik preteklik nedoločeni raztezni priležni naddovršeni²⁸ sprega težkoglasna previta ki se končuje na μι</p>	<p>povedni optativ vezni/konjunktiv nedoločnik aktiv pasiv medij aorist imperfekt perfekt pluskvamperfekt spregatev baritonirana²⁹ circumflectirana³⁰ izglasna na μι</p>
μετοχή	participium	deležnik	
ἄρθρον	* <i>articulus</i> ³²	člen	
ἄνωγνυμία	pronomem	zaimek	
πρόθεσις	praepositio	predlog	

Dionizij Tračan	Donat in Priscijan	Slovensko kalkirano iz gr.	Slovensko ustaljeno ¹
<p>ἐπίρρημα τὰ χρόνου δηλωτικά τὰ μεσότητος δηλ. τὰ ποιότητος δηλ. τὰ ποσότητος δηλ. τὰ ἀριθμοῦ δηλ. τὰ τοπικά ἐπιρρήματα τὰ εὐχῆς σημαντικά ἐπιρ. τὰ συγκαταθέσεως δηλ. τὰ ἀρνήσεως/ ἀποφάσεως δηλ. τὰ ἀπαγορεύσεως δηλ. τὰ συγκρίσεως δηλ. ...³³</p>	<p>adverbium temporis adverbia / qualitatis adverbia quantitatis adv. numeri adv. loci adv. optandi adv. affirmandi adv. negandi adv. prohibendi adv. comparandi adv. ...</p>	<p>prislov časovni prislovi prislovi sredine prislovi kakšnosti, prislovi količnosti prislovi števila krajevni prislovi prislovi, ki zaznamujejo željo prislovi strinjanja prislovi tajitve/zanikanja prislovi prepovedovanja prislovi primerjanja ...</p>	<p>lastnostni prislovi</p>
<p>σύνδεσμος συμπλεκτικός διαζευκτικός συναπτικός παρασυναπτικός αἰτιολογικός ἀπορηματικός συλλογιστικός παραπληρωματικός ἐναντιωματικός</p>	<p>coniunctio copulativa disiunctiva continuativa subcontinuativa causalis dubitativa rationalis, <i>collectiva</i> expletiva, <i>completiva</i> <i>adversativa</i>³⁵</p>	<p>veznik vezalni ločni zvezni obzvezni³⁴ vzročni dvomni sklepalni dopolnilni protivni</p>	

Opombe k tabeli

- (1) V tem stolpcu so navedeni ustaljeni slovenski jezikoslovni termini, v primeru da se razlikujejo od tistih, rabljenih v prevodu in navedenih v tretjem stolpcu. V primerih, ko za določen jezikoslovni pojem domač izraz ne obstaja, njegovo mesto zapolnjuje ustrezna tujka, četudi gre z vidika izvirnega besedila za anahronizem.
- (2) Po naravi dolg zlog je tak, ki vsebuje dolg samoglasnik. Če pa za zlog, ki sicer vsebuje kratek samoglasnik, veljajo pravila, navedena v § 8 in 10 oz. v opombi 48, tedaj za takšen zlog v sodobni terminologiji pravimo, da je dolg po stavi. Tako so θέσει μακρά razumeli tudi rimski slovničarji, ki so termin prevedli kot *positione longa*. Ker je za tovrstno dolžino zloga dejansko odgovorna pozicija samoglasnika pred soglasniškim sklopom, je prevod smiseln. Vendar pa obstaja možnost, da je izraz θέσει μακρά pri helenističnih slovničarjih prvotno pomenil »dolg po dogovoru/konvenciji«. Prim. Allen, *Vox Graeca*, 104-5.
- (3) Izvirniku zvestejši prevod bi bil *glásnik*, a je spričo dejstva, da Dionizij v § 6 pravi, da se »glásniki tako imenujejo zato, ker glas tvorijo sami od sebe,« ustaljeni slovenski termin *samoglasnik* dejansko še bolj posrečen.
- (4) S sodobnim slovničnim terminom polglasnik, ki zaznamuje samoglasnik [ə], izraz nima nič skupnega.
- (5) Vrsto paralelnih terminov, povezanih s skupnim morfemom (φων-) **φωνηεν** – **σύμφωνον** – **ἡμίφωνον** – **ἄφωνον**, je latinska tradicija nedosledno ali vsaj neposrečeno, če že ne napačno, prevajala kot *vocalis*

- consonans – semivocalis – muta namesto **sonans** – consonans – semi-**sonans** – insona, kot (z izjemo consonans) Apulej v prevodu ps. Aristotelovega dela *De mundo*.
- (6) Kalk *brezglasnik* v slovenski slovnicaški terminologiji sicer ne obstaja, a je v prevodu spričo zvestobe izvorniku ohranjen. Hkrati je posrečen tudi zaradi analogije, ki sledi definiciji v §6. Trditev, da zaporniki zvenijo grše od drugih, je nekoliko svojska in je gotovo nastala zgolj *ad hoc* zaradi posrečene primere s tragiškim igralcem *brez glasu*. V sodobnem jezikoslovju uveljavljen termin *zapornik* (nem. Verschlusslaut, ang. stop, plosive) se navezuje na izsledke raziskav fonetike, po katerih pri izgovarjanju teh glasov govorec na različnih mestih v ustni votlini ustvarja zaporo toku zraka. Glede na mesto izgovora se zaporniki v grobem delijo dalje na ustničnike oz. labiale, zobnike oz. dentale, trdonebnike oz. velare in mehkonobne oz. palatale.
- (7) Ker je po antičnih predstavah po izgovoru *nekje vmes* med golim in raskavim oz. nezvenečim in nezvenečim pridihnjanim, kot trdita Dionizij v §12 in Priscijan (sicer o latinskih b, g in d) *sunt igitur hae tres, hoc est b g d, mediae, quae nec penitus carent aspiratione nec eam plenam possident.* (Priscijan, *Institutiones Grammaticae* 1.26).
- (8) Dioniziju je bilo pri pripoznavanju glasovom /zd/, /ks/ in /ps/ status dvojnih soglasnikov merilo predvsem grafija (ζ, ξ in ψ).
- (9) O pomenu prim. §6 s komentarjem mesta v opombi 41.
- (10) Termin στοιχείον pomeni sleherno zvočno prvino oz. element, ki nastaja ob govorjenju. V praktično in didaktično usmerjenem slovnicaštvu je navadno označen s *črko*. V prevodu se izogibam terminološki oz. pregnantni rabi tujke *element*, zato στοιχείον prevajam kot *prvina*.
- (11) Znotraj jezikoslovja je za zvočnik uveljavljen tudi termin *resonant*, podvrsta katerega sta *likvidi* r in l ter *nazala* n in m.
- (12) V prevodu prevajamo gr. ὄνομα dosledno kot *ime*, četudi se v slovenščini *ime* uporablja kot domača ustreznica za apelativ, natančneje *beseda*, več *besed*, ki se uporabljajo za *razlikovanje*, *določevanje a) posameznega človeka*, *b) posameznega iz iste vrste in c) izdelkov*. (SSKJ) Kot termin se je v jezikoslovju ohranil na primer v sintagmah *lastno in občno ime*, četudi pri slednji ne gre za ime po zgornji definiciji.
- (13) Tako grški kot latinski termin bi dobesedno prevedli kot »nobeno od dveh«
- (14) V sodobnem jezikoslovju to ni oblikoslovna kategorija, ki bi jo določili slehernemu samostalniku, saj ne vpliva na njegovo skladenjsko vlogo v stavku. Vrsta (εἶδος) skupaj s sestavo (σχῆμα) predstavlja kategorijo, ki jo sodobna slovnica združuje pod krovnim terminom *besedotvorje*. Pri prvi gre za besedotvorni postopek *izpeljevanja* (podstava+pripona), pri drugi pa za besedotvorni postopek *sestavljanja* (predpona+podstava).
- (15) Ustrezna bi bila tudi prevoda *prvotna* (najbolj dobesedno) ali *temeljna vrsta*.
- (16) *Izpeljana* (sc. vrsta) je kalk po gr. παράγωγον (sc. εἶδος) oz. *derivativa*

- (sc. *species*). Smiselni prevod bi bil tudi *odvod*.
- (17) Prevod *hipokoristikon* bi bil tukaj neustrezen, kajti ta termin ima v sodobni jezikoslovni terminologiji povsem funkcijski pomen – ne označuje zgolj pomanjševalnic in ljubkovalnih imen, temveč vsako lastno ime, ki je s produktivnimi priponami tvorjeno iz okrnjene osnove izhodnega imena.
- (18) Tukaj imamo morda opravka z avtorjevo nedoslednostjo v terminologiji, saj je termin εἶδος »vrsta« sprva rabljen kot nadpomenka za πρώτοτυπον »izhodiščno« in παράγωγον »izpeljano«, nato pa še za njune mešano navedene podpomenke. Na tem seznamu najdemo torej imena tako izhodiščne kot izpeljane vrste brez jasne ločnice med njimi.
- (19) Zaradi drugega imenoslovnega sistema pri Rimljanih (*tria nomina*) ti trije termini pri Donatu in Priscijanu ne pridejo v obravnavo, vendar jim v okviru tega prikaza vseeno dodeljujemo latinsko ustreznico.
- (20) Beseda σχῆμα »izraz, podoba, položaj itd.« je ničtostopenjska izpeljanka iz pide. korena **seg^h*- »držati, imeti«, sorodna z gr. ἔχω »imam« in tako torej tudi v bolj izvornem pomenu »nekaj, kar je v nečem drugem vsebovano oz. zajeto – tako rekoč *imeto*«. Mišljen je nabor različnih predpon, ki besedo opremljajo z različnimi pomenskimi niansami.
- (21) Tvorjenka druge stopnje, natančnejše izpeljanka, katere besedotvorna podstava je sestavljenka, npr. *pri-mor-ski* ali Dionizijev primer Ἀγα-μεμνον-ίδης.
- (22) Termin *padež* v pomenu »sklon« je tukaj rabljen spričo približevanja izvirniku in z namenom ponazoritve, kako so si grški slovničarji – prvi tvorci slovnične terminologije na Zahodu – predstavljali pregibanje samostalnikov: ne kot sklanjanje, temveč kot padanje. Gr. πτώσις (iz πίπτω »padem«) »pad(ec)« → lat. *casus* (iz cado »padem«) »pad(ec)«; prim. tudi hrv. *padež*. Ustaljeni slovenski izraz *sklon* je nastal po drugačni poti, in sicer iz *sklanjati, sklanjatev* ← lat. *declino* »odklonim, sklonim, sklanjam«, *declinatio* »odklon, sklanjatev«.
- (23) Prvotni pomen grškega termina πτώσις αἰτιατική je gotovo »vzročni sklon«. Poimenovanje *tožilnik* izhaja iz latinske slovnične tradicije, ki je gr. αἰτία, primarno »vzrok«, sekundarno tudi »tožba«, sprva (napačno) razumela v sekundarnem pomenu, torej kot *accusatio* »tožba« in ne kot *causa* »vzrok«. Pri Donatu srečamo zgolj *casus accusativus*, medtem ko Priscijan ob strani navaja tudi drugo možno nazivanje: *casus causativus*.
- (24) Termin ὀριστική (sc. ἔγκλισις) prevajamo tukaj kot opredeljevalni naklon, saj je termin izpeljan iz glagola ὀρίζω »opredelim, definiram«.
- (25) Naklon, tvorjen s pripono -τη-/-ι- (< pide. *-ieh₁-/-ih₁-) in sekundarnimi končnicami, je v klasični atiščini, kot jo poznamo iz sodobnih opisnih slovníc, v glavnem stavku nastopal v kupitivni (»železni«) ali potencialni (»možnostni«) funkciji, v podrednem pa kot t. i. optativus obliquus (»odvisni optativ«). V skupnem jeziku (κοινή) je ta naklon ohranil samo

- še kupitivno funkcijo, pri čemer ga je v drugih funkcijah nadomeščal konjunktiv. Tako je bilo verjetno že v času oblikovanja grške slovnične terminologije, ki ta naklon od samega začetka imenuje εὐκτική »železni«.
- (26) Naklon, tvorjen s pripono -ε-/ο- (< pide. *-e-/o-) in primarnimi končnicami, je imel v klasični atiščini kopico pomenov, ki so po vsebinskem kriteriju težko združljivi pod enim krovnim terminom. Tega problema so se zavedali tudi helenistični slovničarji, ki se sprva glede imena nika-kor niso mogli zediniti. To je privedlo do neenotnosti in zmede v terminologiji, saj je vsak slovničar svojo izbiro utemeljil na tisti funkciji, ki se je njemu samemu zdela najbolj značilna: διστακτική »dvomni«, αἰτιολογική »vzročni«, ἀποτελεστική »namerni« idr. Slednjič se je uveljavil termin, ki konjunktivne oblike po skladenjskem kriteriju združuje pod krovnim imenom ἔγκλισις ὑποτακτική »podredni naklon«, saj te nastopajo povečini (a vendarle ne izključno) v podrednih stavkih.
- (27) Bolj dobeseden prevod bi se glasil »nenakazan« ali »neprikazan«, saj je termin izpeljan iz zanikane osnove glagola παρεμφαίω »prikažem, nakažem, razstavim«.
- (28) Z vidika razumevanja sta še najbolj problematična izraza *nedoločeni* in *priležni* preteklik, saj njuna pomena za razliko od *razteznega* in *naddovršene* iz poimenovanj nista jasno razvidna. Glede na pomenski spekter glagola ὀρίζω »omejim, določim, opredelim, definiram,...«, lahko tudi termin ἄοριστος prevajamo različno, denimo *neomejeni*, *nedoloč(e)ni*, *neopredeljeni*, s tujko celo *ndefinirani*. Kakšna je bila motivacija za tako poimenovanje, ni popolnoma jasno. Še najbolj prepričljiva razlaga se zdi, da je bilo to slovnično kategorijo spričo širokega spektra pomenov (ingresivni, kompleksivni, terminativni in gnomični aorist) težko ali nemogoče zadovoljivo opredeliti, definirati (→ *neopredeljeni*, *ndefinirani*, *nedoločeni*). Aorist je torej slovnični čas, ki ni strogo vezan na katerokoli absolutno časovno stopnjo, temveč se ga pogosto uporablja za izražanje splošno veljavnih, brezčasnih resnic, kot na primer v gnomični funkciji. Takemu času je torej nemogoče določiti meje funkcij, ki jih opravlja (→ *neomejeni*). Motivacija za grško poimenovanje perfekta *priležni* (sc. čas) pa morda izhaja iz pomena rezultativnega ali pa t. i. preddobnega perfekta. Prvi poudarja stanje v sedanjosti, pri čemer ponavadi implicira tudi preteklo dejanje, ki je to stanje povzročilo ali omogočilo. Slednji pa poudarja preteklo dejanje s posledicami za sedanjost. *Priležnost* najverjetneje ponazarja, da sta si vzrok in posledica, ki ju izraža perfektova oblika, eden drugemu tesno *priležna*, torej časovno blizu. O izvoru in pomenu slovničnih terminov za pretekle čase dalje prim. J. Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 171–179.
- (29) Dionizij tematske glagole razdeli glede na mesto naglasa na baritonirane (kalkirano sln. *težkoglasne*) – na nezadnjem zlogu naglašene – in na cirkumfektirane (kalkirano sln. *previte*). V sodobnih jezikoslovnih terminih bi slednje v opoziciji z baritoniranimi imenovali oksitonirane – na

zadnjem zlogu naglašene. Dioniziju se je pri poimenovanju te sprege očitno zdel tip naglasa (cirkumfleks) bolj značilen kot naglasno mesto.

- (30) Z modernim jezikoslovnim terminom *prevoj* (fr. apophonie, nem. Ablaut), ki pomeni alternacijo samoglasnika znotraj etimološko sorodnih leksemov, sintagma *previta sprega* nima nič skupnega. Tako se imenuje, ker je izglasna na *previto naglašen* oz. cirkumflektriran vokal.
- (31) V latinski slovnici ni neposrednih ustreznih imen grških spregatev, saj so rimski slovničarji pri razdelitvi glagolov zaradi drugačne narave jezika ubrali drugačen pristop.
- (32) V tistih latinskih slovnica, ki sledijo Dionizijevi, za to slovnično kategorijo ni posebnega termina, ker določni člen v latinskem jeziku ne obstaja. Beseda *articulus* (← *artus* »člen, sklep« ← gr. ἄρθρον »isto«) je Varonova novotvorjenka, ki označuje vprašalne in kazalne zaimke *quis quae, hic haec*. (Kürschner, »Questions of Terminology...«, 169).
- (33) Navedene so samo pomembnejše skupine prislovov. O drugih skupinah prim. prevod (poglavje 3).
- (34) Termina συναπτικός in παρασυναπτικός izvirata od stoikov in v grobem pomenita pogojne veznike. Za pojasnilo naj rabi naslednji odlomek iz Življenj in misli velikih filozofov Diogena Laertskega: »Kot trdita Hrizip v *Dialektičnih opredelitvah* in Diogen v *Dialektični veščini*, je med sestavljenimi sodbami hipotetična sestavljena s kondicionalnim [gr. συναπτικός, torej »zvezni«, op. R. K.] veznikom »če«. Ta zveza sporoča, da drugo posledično sledi iz prvega, na primer: »Če je dan, potem je svetlo.« Konsekutivna (»parahipotetična« [gr. παρασυνημιένον, torej »obzvez(a)na«, op. R. K.]) sodba je, kot pravi Krinis v *Dialektični veščini*, tista, ki je zvezana z veznikom »ker« (ἐπει) in sestoji iz začetnega in zaključnega stavka, kot v primeru: »Ker je dan, je svetlo.« Zveza sporoča, da sledi drugo iz prvega in da je prvo resnično dejstvo.« (Diogen Laertski, *Življenja in misli znamenitih filozofov*, prev. Ž. Borak, G. Pobežin, M. Hriberšek [Ljubljana: Beletrina, 2015], 417.)
- (35) Pri Donatu so vezniške kategorije *continuativa*, *subcontinuativa* in *advarsativa* uvrščene med vzročne veznike (causales).

PREVOD

Prevod sledi Uhligovi kritični izdaji v *Dionysii Thracis Ars Grammatica*.¹⁷ Izdajatelj je besedilo pripravil na podlagi osmih srednjeveških rokopisov iz časa od 11. do 18. stoletja.¹⁸ Besedilo *Slovnice* poznamo še iz armenske in sirske tradicije. V obeh primerih gre za skoraj pikolovsko dobreseden prevod grškega

¹⁷ Uhlig, *Dionysii Thracis Ars Grammatica*.

¹⁸ Za prikaz steme prim. Uhlig, *Dionysii Thracis Ars Grammatica*, XXX.

izvirnika. Nekaj drobcev grškega besedila Slovnice je ohranjenih na dveh papirih iz 5. stoletja (P.Hal. 55a in P.S.I. 1.18).¹⁹

NAUK SLOVNIČARJA DIONIZIJA

§ 1 O slovnici

Slovnica je izkustveno védenje o obliki jezika, kakršno pri pesnikih in pisateljih najpogosteje srečamo.²⁰

Njenih delov je šest: prvič večče branje v skladu z načeli pripeva (κατὰ προσωδίαν),²¹ drugič tolmačenje (ἐξήγησις) po ustaljenih navadah v pesništvu, tretjič običajna razlaga zastarelih besed (γλῶσσαί) in zgodb, četrtič izsleditev prvotnih pomenov (ἐτυμολογία), petič ponazoritev ujemanja (ἀναλογίας ἐκλογισμός)²² in šestič vrednotenje pesnitev (κρίσις ποιημάτων). To pa je znotraj tega nauka tudi najlepše opravilo.

§ 2 O branju

Branje je brezhibno izrekanje pesnitev in proznih spisov. Brati pa je treba z ustreznim nastopom (καθ' ὑπόκρισιν), z ustreznim pripevom (κατὰ προσωδίαν) in z ustreznim premolkom (κατὰ διαστολήν). Iz nastopa namreč razpoznamo naravni dar, iz pripeva veččino, iz premolka pa vsebovani smisel. Tako beremo tragedijo herojsko, komedijo živahno, elegije predirljivo, ep zanosno, lirsko poezijo blagoglasno, žalostinke pa malodušno in tožeče. Glasno branje, ki se ne ravna po teh načelih, spravi mojstrske vrline pesnikov na slab glas, umetniški izraz izvajalcev (ἔξεις τῶν ἀναγινωσκόντων)²³ pa izpostavi zasmehu.

19 Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 14.

20 Pri Dionizijevi definiciji pojma *slovnica* sem se v nasprotju s svojim splošnim vodilom pri prevajanju pričujočega besedila odločil za nekoliko parafraziran in blagoglasnejši prevod. Dobesedni prevod bi se glasil: »Slovnica je izkušnja tega, kar je pri pesnikih in pisateljih pogosto govoreno.« (Γραμματική ἐστὶν ἐμπειρία τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λεγομένων.) Na skoraj dobesedni prevod Dionizijeve definicije slovnice naletimo pri Varonu: »Ars grammatica [...] scientia est <eorum> quae a poetis historicis oratoribusque dicuntur ex parte maiore;« in nekoliko svobodnejše pri Diomedu: »Grammatica est specialiter scientia exercitata lectionibus et expositionibus eorum quae apud poetas et scriptores dicuntur.« Robins, »The Initial Section of the Technē Grammatikē«, 4.

21 V najširšem smislu pravilen oz. običajen način izgovora posameznega zloga. Pri Dioniziju so mišljene opozicije v naglasu, pridihi in kvantiteti zloga.

22 Dobesedno »natančen preudarek ujemanj, sorazmerij«, namreč med istimi slovničnimi oblikami različnih besed. Gre za prikaz slovničnih pravil oziroma pravilnih slovničnih paradigem, torej tistih, za katera veljajo ista pravila pregibanja.

23 Dobesedno »drže/veščine/nastope beročih«.

§ 3 O naglasu

Naglas je odzvanjanje melodičnega glasu (ἀπήχησις φωνῆς ἐναρμονίου), in sicer z okrepitevijo v ostrem, s pojemkom v težkem in s prelomitvijo v previtem.²⁴

§ 4 O piki²⁵

Pike so treh vrst: (1) končna, (2) vmesna²⁶ in (3) podpičje. Končna je znamenje zaključene misli, vmesna znamenje, ki se ga uporablja, da se zaduha (πνεύματος ἔνεκεν), podpičje pa je znamenje misli, ki še ni zaključena, temveč je nepopolna.

V čem se pika²⁷ razlikuje od podpičja? V trajanju: pri piki je namreč premlk dolg, pri podpičju pa povsem kratek.

§ 5 O rapsodiji²⁸

Rapsodija je del pesnitve, ki zaobjema neko tematiko (τινα ὑπόθεσιν). Rapsodija, ki je nekakšna *rabdodija*,²⁹ se tako imenuje po lovorovi palici, s katero so naokoli potovali pevci Homerjevih pesnitev.

§ 6 O prvini

Črk od α do ω je štiriindvajset. Imenujejo se *črke* (γράμματα), ker se jih zapisuje s *črtami* (γραμμάι)³⁰ in razami (ξυσμαί). Zapisati (γράφαι) je pri starih pomenilo vrezati (ξύσαι), kakor na primer pri Homerju:

νῦν δέ μ' ἐπιγράφας ταρσὸν ποδὸς εὔχει αὐτως. (Il. 11.388)
*Zdaj pa se ustiš zaman, ko si komaj me oprasnil po nogi.*³¹

Črke pa imenujemo tudi prvine (στοιχεῖα), ker so v nekakšni vrsti (στοίχος) in redu (τάξις).

24 Neizražena odnosnica je tukaj *prijev* (προσφῶδια). Prim. tabelo v poglavju 2.

25 Pike (στυγαί) v grški slovničarski terminologiji pomenijo toliko kot stavčna ločila.

26 Tako imenovana vmesna pika še najbolj ustreza naši vejici.

27 Gre za eno izmed očitnih nedoslednosti v Dionizijevi slovnici (prim. Collinge, »Dionusios Anomalos?«, 55–68.) Mišljena je seveda τελεία στιγμή »končna pika«, ki je bila očitno v slovničnem žargonu pogosto imenovana preprosto στιγμή »pika«.

28 Neki antični sholiast je mnenja, da je poglavje o rapsodiji neumestno. Za citat sholiasta in razpravo o tej trditvi prim. Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 93.

29 Ραβδωδία, dobesedno »palični spev«, iz gr. ῥάβδος »(popotna) palica« in ψδή »spev«.

30 Besedi γράμμα in *črka* imata v etimološkem smislu isto motivacijo. Prvotni pomen slovenske besede je namreč »(v les) vrezano znamenje, zarez«. Gre za izpeljanko iz glagola (psl. *čyrkāti), ki pomeni »delati zarez (v les)«. (Slovenski etimološki slovar 3.)

31 Prevod A. Sovrè; gl. Homer, *Iliada*, 11.388.

Sedem je samoglasnikov: α, ε, η, ι, ο, υ in ω. Tako se imenujejo zato, ker glas tvorijo sami od sebe. Od samoglasnikov sta η in ω dolga, ε in ο kratka, α, ι in υ pa so dvočasni; tako se imenujejo, ker se lahko podaljšujejo ali krajšajo.³²

Predložnih (προτακτικά) samoglasnikov je pet: α, ε, η, ο in ω. Tako jih imenujemo zato, ker tvorijo zlog, če jih položimo pred (προτασόμενα) ι in υ, na primer αι in αυ. Priložna (ὑποτακτικά)³³ sta dva: ι in υ. Υ pa je lahko včasih tudi predložen ι-ju, na primer v besedah μυῖα in ἄρπυια.

Dvoglasnikov je šest: αι, αυ, ει, ευ, οι in ου.³⁴

Preostalih sedemnajst je soglasnikov: β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ in ψ. Tako jih imenujemo zato, ker glas tvorijo zgolj, če so postavljeni skupaj s samoglasniki, sami od sebe pa ne.

Od teh je 8 polglasnikov:³⁵ ζ, ξ, ψ, λ, μ, ν, ρ, σ/ς. Tako jih imenujemo zato, ker so manj krepki od samoglasnikov, vsebujejo pa mrmranje in sikanje. Brezglasnikov je devet: β, γ, δ, κ, π, τ, θ, φ, χ. Tako jih imenujemo zato, ker zvenijo bolj neblagolglasno (μᾶλλον κακόφωνα) od drugih, kakor tudi za tragiškega igralca, čigar glas zveni grdo (κακόφωνον), pravimo, da je brez glasu (ἄφωνον).

Od teh so trije goli: κ, π, τ; trije raskavi: θ, φ, χ; trije pa vmesni: β, γ, δ.³⁶ Slednje imenujemo tako, ker so bolj raskavi od golih in bolj goli od raskavih: tako je β vmes med π in φ; γ med κ in χ in δ med θ in τ. Raskavi pa ustrezajo³⁷ golim na naslednji način: prvini π ustreza φ, kot na primer v

ἀλλά μοι εἶφ' ὅπη ἔσχες ἰὼν εὐεργέα νῆα (Od. 9.279)

*Zdaj pa še to mi povej, kje ladja pristala je tvoja;*³⁸

prvini κ ustreza χ, kot na primer v

αὐτίχ' ὁ μὲν χλαῖνάν τε χιτῶνά τε ἔννυτ' Ὀδυσσεύς (Od. 5.229)

*brž Odisej si nadene hiton in vrhno odevo;*³⁹

32 Namreč ker za vsakega od njih, nasprotno kot pri ejevskih in ojevskih samoglasnikih, obstaja samo po en grafem, ki ne notira opozicije v dolžini. Ta predstava izvira iz dejstva, da so grški slovníčarji izhajali iz pisanega jezika, pa še to zgolj iz besedil tistih avtorjev, ki so jih imeli za najboljše. Pogovorni jezik so antični slovníčarji odpravili kot nižjo in gršo obliko jezika ter ga pustili izven obravnave.

33 Dobesedno »podložen«, a tukaj in dalje spričo večje jasnosti *priložen*, uveljavljena protipomenka k *predložen*.

34 Iz neznanega razloga je Dioniziju pri seznamu dvoglasnikov, ki naj bi povzel odstavek o dvoglasnikih, izpustil diftong υι, četudi ga kot posebnost omeni v predhodnem stavku. Prim. Collinge, »Dionusios Anomalos?«, 57.

35 Prim. tabela v poglavju 2.

36 Zaporniki so ob vsaki omembi navedeni v drugem vrstnem redu, in sicer vselej tako, kakor si sledijo v alfabetu – prijem, ki ga Collinge označi kot »pedagogically disastrous policy,« saj je abecedni red za nauk, ki ga avtor želi približati bralcu, popolnoma brez pomena. N. E. Collinge, »Dionusios Anomalos?«, 57.

37 Z »ustrezajo« misli Dionizij asimilacijo nezvenečih zapornikov na pridihnjene.

38 Prev. A. Svrè; gl. Homer, *Odiseja*, 9.279.

39 Ibid. 5.229.

θ pa ustreza prvini τ, kot na primer v

ὦς ἔφαθ', οἳ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ (Il. 3.95)
*To je dejal in vsi obstali v globokem so molku.*⁴⁰

Od soglasnikov naslednjim pravimo dvojni: ζ, ξ in ψ. To pa zato, ker vsak od njih sestoji iz dveh soglasnikov: ζ iz σ in δ; ξ iz κ in σ; ψ iz π in σ.

Nespremenljivi so štirje: λ, μ, ν in ρ. Tako jih imenujemo, ker se ne spremenjajo niti v oblikah prihodnjika niti v padežih imen.⁴¹ Imenujemo jih tudi tekoči.

Končnih prvin imen moškega rodu v imenovalniku ednine je pet: ν, ξ, ρ, ζ in ψ, kot na primer v besedah Δίωv, Φοῖνιξ, Νέστωρ, Πάρις in Πέλοψ. Pri imenih ženskega rodu jih je osem: α, η, ω, ν, ξ, ρ, ζ in ψ, kot na primer v besedah Μοῦσα, Ἑλένη, Κλειώ, χελιδών, ἔλιξ, μήτηρ, Θέτις in λαῖλαψ. Pri imenih srednjega rodu jih je šest: α, ι, ν, ρ, ζ in υ, kot na primer v besedah ἄρμα, μέλι, δένδρον, ὕδωρ, δέπας in δόρυ. Končne prvine imen v imenovalniku dvojine so tri: α, ε in ω, kot na primer v besedah Ἀτρείδα, Ἑκτορε in φίλω; v imenovalniku množine so štiri: ι, ζ, α in η, kot na primer v besedah φίλοι, Ἑκτορες, βιβλία in βέλη.

§ 7 O zlogu⁴²

Zlog v ožjem smislu (κυρίως) pomeni zajetek (σύλληψις) soglasnikov skupaj s samoglasnikom oziroma samoglasniki, na primer καρ in βοῦς, v širšem smislu (καταχρηστικῶς)⁴³ pa tudi en sam samoglasnik, na primer α in η.

§ 8 O dolgem zlogu

Dolg zlog nastane na osem načinov: na tri po naravi, na pet pa po stavi. Po naravi je zlog dolg, če (1) ima eno od dolgih prvin,⁴⁴ kot na primer v ἦρως; ali če (2) vsebuje eno od dvočasnih⁴⁵ prvin, privzetih po podaljšanju, kot na primer v Ἄρης; ali če (3) vsebuje enega od dvoglasnikov, kot na primer v Αἶα. Po stavi pa je zlog dolg, če (1) se končuje (λήγη) na dva soglasnika, kot na primer

⁴⁰ Prev. A. Sovrè. Homer, *Iliada*, 3.95.

⁴¹ Torej ne podlegajo zgoraj omenjenim (deloma zgolj pisnim) spremembam κγχ + σ > ξ, πβφ + σ > ψ in σ + δ = ζ. Z drugimi besedami: v določenih («sigmatskih») oblikah nominalnih (imenovalnik ednine in dajalnik množine) ter verbalnih paradigem (futura in aorista) ostanejo nespremenjeni. Za pojasnila neobičajnih izrazov, kot sta *padež* za sklon in *ime* za samostalnik, prim. tabelo v poglavju 2.

⁴² Συλλαβὴ dobesedno »kar se skupaj vzame«, v definiciji σύλληψις pa »ujetje, zajetje, zapiranje«.

⁴³ Κυρίως ... καταχρηστικῶς lahko prevajamo tudi kot »po pravilni rabi ... po napačni rabi.« To bi pomenilo, da Dionizij zlogov, ki sestojijo zgolj iz enega samoglasnika, nima za prave zloge.

⁴⁴ Mišljen je kateri koli od dolgih samoglasnikov. Za delitev samoglasnikov prim. § 6.

⁴⁵ Za definicijo dvočasne prvine prim. § 6.

ἄλς; ali če (2) kratkemu ali skrajšanemu⁴⁶ samoglasniku dva soglasnika sledita (ἐπιφέρηται),⁴⁷ kot na primer v ἄγρός; ali če (3) se zlog končuje na enostaven soglasnik, naslednji pa se začenja na soglasnik, kot na primer v ἔργον; ali če (4) vsebuje dvojni soglasnik, kot na primer v ἔξω; ali pa če (5) se končuje na dvojni soglasnik, kot na primer v Ἄραψ.⁴⁸

§ 9 O kratkem zlogu

Kratek zlog nastane na dva načina: (1) bodisi vsebuje enega od samoglasnikov, kratkih po naravi, kot na primer v βρέφος; ali pa (2) eno od dvočasnih prvin, privzeto po okrajšanju (κατὰ συστολήν), kot na primer v Ἄρης.⁴⁹

§ 10 O skupnem zlogu⁵⁰

Skupen zlog nastane na tri načine: (1) bodisi se končuje na dolg samoglasnik, naslednji zlog pa se na samoglasnik začenja, kot na primer v

οὐ τί μοι αἰτίνη ἔσσι, θεοί νύ μοι αἰτιοί εἰσιν (Il. 3.164)
*nisi mi ti zakrivila, bogovi so krivi gorja mi;*⁵¹

ali (2) kratkemu oziroma skrajšanemu samoglasniku sledita dva soglasnika, od katerih je drugi nesprenljiv, prvi pa po en brezglasnik, kot na primer v

Πάτροκλέ μοι δειλῆ πλειστον κεχαρισμένη θυμῷ (Il. 19.287)
*Patroklos, joj mi nesrečni, ti mojemu srcu najdražji;*⁵²

46 Skrajšan oz. eden od dvočasnih, privzet po skrajšanju. Dvočasni samoglasniki so po antični predstavi lahko podaljšani (κατ' ἔκτασιν) ali skrajšani (κατὰ συστολήν ali βραχυνόμενοι). Prim. opombo 32.

47 Pomembna je razlika med *se končuje* (λήγη) in *sledi* (ἐπιφέρηται). Prvo pomeni, da so soglasniki ozloženi skupaj s predhodnim samoglasnikom, drugo pa, da so ozloženi v naslednji zlog.

48 Shematični prikaz vseh možnih kombinacij dolžine po stavi, pri čemer »v« pomeni kratek samoglasnik, »C« enojen soglasnik, »X« dvojen soglasnik, »|« mejo med zlogoma in »#« konec besede: (1) -vCC#, (2) -v|CC-, (3) -vC|C-, (4) v|X- in (5) -vX#. Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 110. Pojasnilo k tipu (2): gre za tip, kjer po naravi kratkemu samoglasniku sledi sklop zapornika in zvočnika (*muta cum liquida*), ki ima po Dionizijevem jezikovnem občutku vrednost enega soglasnika in je tako ozložen v naslednji zlog. Prvi zlog, ki vsebuje kratek samoglasnik, je torej po naravi kratek (ἄ|γρός). Ker pa so v dobi starejše epike sklope *muta cum liquida* izgovarjali kot dva ločena soglasnika, pri čemer je bil zapornik ozložen v prvi zlog, le-tega zapiral in tako tvoril dolžino po stavi (ἄγ|ρός, kot tip (3) ἔρ|γον), Dionizij tukaj tudi sinhrono dopušča možnost dolžine. Po Dionizijevi terminologiji gre pri tem za t. i. *skupen zlog*; prim. (2) v § 10.

49 Nadaljnji pogoj, da je zlog po naravi kratek, je seveda ta, da se ne podaljša po stavi v skladu s pravili, navedenimi v § 8, a piscu se je to verjetno zdelo samo po sebi umevno.

50 Vsebinsko povednejši a manj dobeseden prevod naslova Περὶ κοινῆς συλλαβῆς bi se glasil »O dvolikem zlogu«, tj. takšnem, ki je lahko po stavi dolg ali kratek.

51 Prev. A. Sovrè; gl. Homer, *Iliada*, 3.164.

52 Ibid., 19.287.

ali (3) po naravi kratek zlog zaključí del govora,⁵³ sledi pa zlog, ki se začne na samoglasnik,⁵⁴ kot na primer v

Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθεν ἰαχὴ πίνοντά περ ἔμψης (II. 14.1)
*Nestor sedi pri pijači, vpitje pa vendarle sliši.*⁵⁵

§ 11 O besedi

Beseda je najmanjši del sestavljenega govora (ὁ κατὰ σύνταξιν λόγος). Govor (λόγος) pa je skupek besed v prozi, ki izraža dovršeno misel.⁵⁶

Delov govora je osem: ime, glagol, deležnik, člen, zaimek, predlog, prislov in veznik. Nagovorno ime je namreč kot vrsta podrejeno imenu.⁵⁷

ZAČETEK OSMIH DELOV GOVORA

§ 12 O imenu

Ime je del govora, vsebujoč padež⁵⁸ (πτωτικόν), ki zaznamuje telo (σῶμα), na primer λίθος »kamen«, ali stvar (πράγμα),⁵⁹ na primer παιδεία »vzgoja«. Ime se uporablja občno, na primer ἄνθρωπος »človek« in ἵππος »konj«, ter lastno, na primer Σωκράτης »Sokrat«. Imenu pripade pet kategorij: rod, vrsta, sestava, število in padež.

Rodovi so trije: moški, ženski in srednji. Nekateri pa tem pridajajo še dva rodova: skupni, na primer ἵππος »konj, kobila« in κύων »pes, psica«, ter enotni, na primer χελιδών »lastovica« in ἀετός »orel, orlica«.⁶⁰

53 *Del govora* tukaj pomeni toliko kot beseda. Prim. § 11 o osmih delih govora.

54 Sodobna metrika tovrstne primere dolžin razlaga kot sled digame. Ta po izpadu v izgovoru za seboj pusti dolžino (nadomestna podaljšava), ki jo je sicer sinhrono nemogoče upravičiti brez *ad hoc* pravila, kot je ta, ki ga na tem mestu navaja Dionizij. Helenistični slovničarji so digamo sicer poznali, a zgolj kot posebnost dorskega in ajolskega pesništva, niso pa vedeli, da bi jo bilo treba predpostaviti tudi za epski jezik. Prim. Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 116–7.

55 Prev. A. Sovrè; gl. Homer, *Iliada*, 14.1.

56 Pravzaprav je to v sodobnih terminih definicija povedi in ne govora, toda ker je tako v tej kot v predhodni povedi v izvorniku rabljen termin λόγος, ga spričo doslednosti v obeh primerih prevajamo kot *govor*.

57 To mesto je pomembno za diskusijo o pristnosti Slovnice. Prim. poglavje 1.

58 O razlogu za takšno prevajanje tega slovničnega termina, prim. opombo 22 k tabeli slovničnih terminov v poglavju 2.

59 Ta Dionizijeva razdelitev utegne sodobnega bralca zmesti. Če sklepamo iz navedenih primerov, je z opozicijo σῶμα : πρᾶγμα mišljena opozicija med *materialnim* (stvar) in *nematerialnim* (pojem).

60 Skupni rod oz. genus commune zaznamuje živa bitja, ki imajo za ženski in moški naravni spol po eno slovnično obliko (ὁ ἵππος »konj« in ἡ ἵππος »kobila«), enotni rod oz. genus promiscuum/epicoenum pa tista, pri katerih tega razlikovanja ni (ἡ χελιδών »lastovica«, tj. tako lastovičji samec kot lastovičja samica).

Vrsti [imen] sta dve: izhodiščna in izpeljana. Izhodiščno [ime] je tisto, ki je izrečeno po prvi stavi (κατὰ τὴν πρώτην θέσιν), na primer Γῆ »(boginja) Zemlja«. Izpeljano pa ima svoj izvor v neki drugi besedi, na primer Γαίῆος (Od. 7.324) »Zemljin«. ⁶¹

Izpeljana [imena] imajo sedem podvrst: očetno, svojilno, primerjalno, presežno, pomanjševalno, izimensko in glagolsko.

- (1) Očetno ime je v ožjem smislu ime, tvorjeno iz očetovega imena, v širšem smislu pa tudi ime, tvorjeno iz imen prednikov, kot je Ahil na primer Πηλείδης ali Αἰακίδης. Moška očetna imena so treh tipov (τύποι): tista na -δης, na primer Ἀτρείδης, tista na -ων, na primer Ἀτρείων, in tista, lastna Ajolcem, na -αδιος, na primer Ὑρράδιος – Hirov sin je bil namreč Pitak. ⁶² Ženski patronimi so prav tako treh tipov: tisti na -ις, na primer Πριαμίς, tisti na -ας, na primer Πελιάς, in tisti na -νη, na primer Ἀδρηστίνη (Il. 5.412) »hči Adrasta«. ⁶³ Homer iz imen mater ne tvori patronimnih vrst, vendar pa to počno mlajši pisci.
- (2) Svojilno ime zaznamuje nekaj, kar je prešlo v posest, zaobjame pa tudi ime posestnika, na primer Νηλήϊοι Ἴπποι (Il. 11.597) »kobile Néléove pasme«, ⁶⁴ Ἑκτόρεος χιτῶν (Il. 2.416) »Hektorjeva odeva« ⁶⁵ in Πλατωνικὸν βιβλίον »Platonova knjiga«.
- (3) Primerjalno ime vsebuje primerjavo bodisi posameznika z enim enakorodnim, kot Ἀχιλλεύς ἀνδριότερος Ἴαντος »Ahil je pogumnejši od Ajanta« ali posameznika z več raznorodnimi, kot Ἀχιλλεύς ἀνδριότερος τῶν Τρώων »Ahil je pogumnejši od Trojancev«. ⁶⁶ Primerjalni tipi pa so trije: tisti na -τερος, na primer ὀξύτερος »ostrejši« in βραδύτερος »počasnejši«, tisti čisti na -ων, na primer βελτίων »boljši« in καλλίων »lepši«, ter tisti na -ων (sc. nečisti oz. posebni, nepravilni, op. pr.), na primer κρείσσων »boljši« in ἥσσω »slabši«.
- (4) Presežno ime zaznamuje posameznikovo lastnost, privzeto po povzdignjenju (τὸ κατ' ἐπίτασιν παραλαμβάνομενον) nad mnogimi v primerjavi. ⁶⁷ Presežna tipa sta dva: tisti na -τατος, na primer ὀξύτατος »najostrejši« in βραδύτατος »najpočasnejši«, ter tisti na -τος, na primer ἄριστος »najboljši« in μέγιστος »največji«.

61 Prev. A. Sovrè; gl. Homer, *Odiseja*, 7.324.

62 Namreč Pitak, ki ga poznamo iz Alkajeve politične poezije. Fr. 129 da slutiti, da je Hirov sin Pitak odpadel od Alkajeve fratrije, potem ko so se njeni pripadniki pod sveto prisego zarotili proti takratnemu tiranu Mirsilu. Pitakovo izdajstvo je privedlo do razkritja zarote in posledičnega strtja upora, sam Alkaj pa je moral v izgnanstvo. Prim. tudi fr. 130B. Henderson, *Greek Lyric I: Sappho and Alcaeus*, 296–302.

63 Prev. A. Sovrè; gl. Homer, *Iliada*, 5.413.

64 Ibid., 11.597.

65 Po Ibid., 2.416.

66 Dionizij navaja samo dve od šestih teoretičnih možnosti primerjave: enega z enim, enega z množico, množico z enim, in sicer med istorodnimi in raznorodnimi.

67 Manj dobeseden, a nekoliko jasnejši prevod tega mesta bi se glasil: »Presežno ime je ime, ki izraža presežnost posameznika glede na mnoge.«

- (5) Pomanjševalno ime je prikaz pomanjšanja izhodiščne vrste brez primerjave, na primer ἀνθρωπίσκος »človeček«, λίθαξ »kamenček« in μειρακύλλιον »deček«.
- (6) Izimensko ime je tvorba iz imena, na primer Θεών »Teon« in Τρύφων »Trifon«.
- (7) Glagolsko ime je izpeljanka iz glagola, na primer Φιλήμων »Filemon« in Νοήμων »Noemon«.

Imenske sestave so tri: preprosta, na primer Μέμνων »Memnon«, sestavljena, na primer Ἀγαμέμνων »Agamemnon«, in izsestavljena, na primer Ἀγαμεμνονίδης »Agamemnonid« in Φιλίππιδης »Filipid«. Sestavljene imajo štiri različice: (1) tiste iz dveh popolnih, kot Χειρίσοφος »Hejrisosofos«, (2) tiste iz dveh nepopolnih, kot Σοφοκλῆς »Sofokles«, (3) tiste iz ene nepopolne in ene popolne, kot Φιλόδημος »Filodem«, in (4) tiste iz ene popolne in ene nepopolne,⁶⁸ kot Περικλῆς »Perikles«.

Števila so tri: ednina, na primer Ὅμηρος »Homer«, dvojina, na primer τῶ Ὁμήρῳ »Homerja«, in množina, na primer οἱ Ὅμηροι »Homerji«. Obstaja pa tudi nekaj edninskih oblik, ki zaznamujejo množino, kot na primer δῆμος »ljudstvo«, χορός »zbor« in ὄχλος »množica«, pa množinskih oblik, ki zaznamujejo ednino in dvojino, na primer za ednino Ἀθήναι »Atene« in Θῆβαι »Tebe« ter za dvojino ἀμφότεροι »oba (dva)«.

Padežev imen je pet: pravi, rodilni, dajalni, vzročni, in zvalni. Pravega imenujemo tudi imenovalni in ravni, rodilnega tudi svojilni in očetni, dajalnega tudi padež naslovnika, vzročnega †po vzročnem,†⁶⁹ zvalnega pa nagovorni.

Imenu pripadejo tudi naslednje vrste:⁷⁰ glavno ime, nagovorno ime, pridevek, odnosno, nepravo odnosno, enakoimensko, soimensko, <označbeno,> dvojno, nadeto, ljudstveno, vprašalno,⁷¹ nedoločno, navezovalno, ki se imenuje tudi izenačitveno, kazalno in soodvisnostno, zaobjemalno, porazdelilno, vsebovalno, posne-movalno, splošno, posebno, vrstilno, številniško, neodvisno in soudeležbeno ime.

- (1) Glavno ime zaznamuje lastno bistvo (ἰδία οὐσία), na primer Ὅμηρος »Homer« in Σωκράτης »Sokrat«.
- (2) Nagovorno ime zaznamuje občno bistvo (κοινὴ οὐσία), na primer ἄνθρωπος »človek« in ἵππος »konj«.
- (3) Pridevek je to, kar se pridene glavnemu ali nagovornemu imenu in izraža hvalo ali grajo. Zajema pa iz trojega: iz duše (ἀπὸ ψυχῆς), kot σώφρων »razumen« in ἀκόλαστος »neobrzdán«, iz telesa (ἀπὸ σώματος), kot

68 Kot odnosnico si lahko mislimo *besedo* ali (*sestavni*) *del*.

69 Izvirnik je na tem mestu skvarjen. V armenskem prevodu stoji naslednje dopolnilo izvirnega besedila: »Spraševalni (*hayc'akann*) je poizvedovalni (*xndrakan*) ali v grščini vzročni (*p'astakan*) sc. sklon.« *Spraševalni* in *poizvedovalni* se navezujeta neposredno na primarni pomen glagola αἰτέω »sprašujem«. Clackson, »The Technē in Armenian«, 130.

70 Bolj dosledno bi morali kategorije, ki sledijo, imenovati podvrste. Prim. tabelo v poglavju 2.

71 Uvrščeno med imena, torej samostalnik in ne (samostalniški) zaimek.

- ταχὺς »hiter« in βραδύς »ročasen«, in iz zunanjega (ἀπὸ τῶν ἐκτός), kot πλούσιος »bogata« in πένης »reven«.
- (4) Odnosno ime je na primer πατήρ »oče«, υἱός »sin«, φίλος »prijatelj« in δεξιός »spreten«.
- (5) Nepravno odnosno ime je na primer νύξ »noč«, ἡμέρα »dan«, θάνατος »smrt« in ζωή »življenje«.
- (6) Enakoimensko ime je tisto, ki ga v enaki obliki uporabljamo za več (sc. vsebinsko različnih primerov, op. pr.); na primer pri glavnih imenih Αἴας ὁ Τελαμώνιος »Ajant, Telamonov (sc. sin)« in Αἴας ὁ Ἴλέως »Ajant, Pelejev (sc. sin)«, ⁷² ter pri nagovornih μῦς θαλάσσιος »morska miš« in μῦς γηγενής »kopenska miš«.
- (7) Soimensko ime je tisto, ki z različnimi izrazi zaznamuje isto, na primer ἄορ »meč«, ξίφος »meč«, μάχαιρα »bodalo«, σπάθη »rezilo« in φάσγανον »meč«.
- (8) Označbeno ime je tisto, ki se ga nadene po nekem dogodku, kot Τισάμενος »Maščevalec« in Μεγαπένθης »Veležalujoči«.
- (9) Dvojno ime označuje dve imeni, ki se ju nadene enemu glavnemu (καθ' ἑνὸς κυρίου), ⁷³ na primer Ἀλέξανδρος ὁ καὶ Πάρις »Alekdander, ki je tudi Paris«, pri čemer ni vzajemnosti, saj vendar ne drži, da je neki poljubni Aleksander nujno tudi Paris. ⁷⁴
- (10) Nadeto ime, ki mu pravimo tudi dvojno ime, je to, kar se skupaj s še enim glavnim imenom uporablja za eno osebo, kot Ἐνοσίχθων »Potresnik« za Pozejdona in Φοῖβος »Fojb« za Apolona.
- (11) Ljudstveno ime označuje pripadnost ljudstvu, kot Φρύξ »Frigijec« in Γαλάτης »Galačan«.
- (12) Vprašalno ime, ki mu pravimo tudi poizvedbeno, se uporablja za postavljanje vprašanj, na primer τίς »kdo«, ποῖος »kakšen«, πόσος »kolikšen« in πηλίκος »kolikšen, koliko star«.
- (13) Nedoločno ime se uporablja nasproti vprašalnemu (τῷ ἐρωτηματικῷ ἐναντίως), na primer ὅστις »kdor (koli)«, ὅποιος »kakršen«, ὅπόσος »kolikršen« in ὀπηλικός »kolikršen, kolikor star«.
- (14) Navezovalno ime, ki mu pravimo tudi izenačitveno, kazalno in soodvisnostno, označuje izenačitev, na primer τοιοῦτος »takšen«, τοσοῦτος »tolikšen« in τηλικούτος »tolikšen, toliko star«.

72 Tukaj ne gre za velikega Ajanta, Telamonovega sina, temveč za njegovega manj slavnega soimenjaka Ajanta, Ojlejevega sina, kralja Lokride in poveljnika lokrijskih bojevnikov pred Trojo.

73 Že neki antični sholiast opaža, da je v rokopisih prevladujoče branje καθ' ἑνὸς κυρίου nesmiselno in tako celotno trditve raje preoblikuje v »διώνυμον δὲ ἐστὶ ὀνόματα δύο κύρια καθ' ἑνὸς τεταγμένα,« kar se prevede »dvojno ime sta dve glavni imeni, ki se ju nadene enemu (sc. posamezniku).« Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 154. Alternativno lahko κύριος razumemo kot *gospodar* sc. imena, torej oseba, ki je njegov nosilec. V tem duhu prevaja Škiljan: »Dvostruko /ime/ dva su imena dana jednoj osobi.« Škiljan, *Gramatičko umijeće*, 127.

74 Pojasnjevalno priredje je tukaj neumestno, saj ne pojasnjuje trditve v glavnem stavku, temveč manjkajočo trditve, ki bi se lahko glasila denimo »dvojno ime ni posplošljivo.« Torej ni nujno, da ima vsak Paris še drugo ime Aleksander in obratno. Dalje o tej in o podobnih nedoslednostih v Slovnici prim. Collinge, »Dionusios Anomalos?«, 55–68.

- (15) Zaobjemalno ime z ednino izraža veliko množico, na primer δῆμος »ljudstvo«, χορός »zbor« in ὄχλος »množica«.
- (16) Porazdelilno ime se navezuje na eno izmed dveh ali več oseb, na primer ἕκαστος »vsak izmed obeh« in ἕκαστος »sleherni«.
- (17) Vsebovalno ime kaže na to, kar je vsebovano v njem samem, na primer δαφνών »lorovorov gaj« in παρθενών »domovanje devic«.
- (18) Posnemovalno ime je tisto, ki se ga izgovori z oponašanjem lastnosti naravnih zvokov, na primer φλοῖσβος »šumenje, vrvenje«, ῥοῖζος »brenčanje, brnenje« in ὀρυγμαδός »hrušč, ropot«.
- (19) Splošno ime je tisto, ki se ga da razčleniti v več vrst, na primer ζῶον »žival« in φυτόν »rastlina«.
- (20) Posebno ime pa zaznamuje to, kar je razčlenjeno iz splošnega, na primer βούς »govedo«, ἵππος »konj«, ἄμπελος »trta« in ἐλαία »oljka«.
- (21) Vrstilno ime zaznamuje vrstni red (τάξις), na primer πρῶτος »prvi«, δεύτερος »drugi« in τρίτος »tretji«.
- (22) Števnishko ime zaznamuje število, na primer εἷς »en«, δύο »dva« in τρεῖς »tri«.
- (23) Neodvisno ime je tisto, ki se razume samo po sebi, na primer θεός »bog« in λόγος »beseda, govor«.
- (24) Soudeležbeno ime je tisto, ki je udeleženo pri nekem bistvu⁷⁵ (τὸ μετέχον οὐσίας τινος), na primer πύρινος »pšeničen«, δρύϊνος »hrastov« in ἐλάφινος »jelenji«.

Načina imena sta dva: tvorni, kot κριτής »tisti, ki sodi« in trpni, kot κριτός »tisti, ki je sojen«.

§ 13 O glagolu

Glagol je beseda brez padeža (λέξις ἄπτωτος), ki zajema čas, osebo in število ter izraža tvornost ali trpnost. Glagolu pripade osem kategorij: naklon, način, vrsta, sestava, število, oseba, čas in sprega.

Naklonov je pet: opredeljevalni,⁷⁶ velelni, želelni, podredni in nedoločni.

Načini so trije: tvorni, na primer τύπτω »tolčem«, trpni, na primer τύπτομαι »tolčen sem«, in srednji, ki izraža zdaj tvornost zdaj trpnost, na primer πέπηγα »prijten sem«, διέφθορα »uničen sem«, ἐποίησάμην »naredil sem si« in ἐγραψάμην »napisal sem si«.⁷⁷

⁷⁵ Alternativen prevod bi se glede na tri pridevnike, ki jih Dionizij navaja kot primere, glasil »pri neki snovi.«

⁷⁶ Prim. tabelo v poglavju 2.

⁷⁷ V primerih πέπηγα in διέφθορα pravzaprav formalno ne gre niti za pasivni niti za medijalni obliko, temveč za aktivni obliko stativnega perfekta, ki izraža stanje v sedanosti. Obliki ἐποίησάμην in ἐγραψάμην pa sta obliki medijalnega imperfekta glagolov ποίωω »delam« in γράφω »pišem«.

Vrsti sta dve: izhodiščna, na primer ἄρδω »zalivam«, in izpeljana, na primer ἄρδεύω »zalivam«.

Sestave so tri: preprosta, na primer φρονῶ »imam razum«, sestavljena, na primer καταφρονῶ »preziram«, in izsestavljena, na primer ἀντιγονίζω »sem na Antigonovi/Antigonini strani« in φιλιππίζω »sem na Filipovi strani«.

Števila so tri: ednina, na primer τύπτω »tolčem«, dvojina, na primer τύπτετε »tolčeta«, in množina, na primer τύπτομεν »tolčemo«.

Osebe so tri: prva, druga in tretja. Prva zaznamuje tistega, od katerega govor prihaja (ἄφ' οὗ ὁ λόγος), druga tistega, kateremu je namenjen (πρὸς ὃν ὁ λόγος), tretja pa tistega, o katerem poroča (περὶ οὗ ὁ λόγος).

Časi so trije: sedanji, pretekli in prihodnji. Pretekli čas pa ima štiri različice: raztezno, priležno, naddovršeno in nedoločeno.⁷⁸ Od teh so po trije med seboj sorodni: sedanji z razteznim, priležni z naddovršenim in nedoločeni s prihodnjim.

§ 14 O spregi

Sprega je zaporedno pregibanje glagolov (ἀκόλουθος ῥημάτων κλίσις).

Spreg težkglasnih glagolov⁷⁹ je šest:

- (1) prva se končuje⁸⁰ na β, φ, π ali πτ, na primer λείβω, γράφω, τέρω in κόπτω;
- (2) druga na γ, κ, χ ali κτ, na primer λέγω, πλέκω, τρέχω in τίκτω;
- (3) tretja na δ, θ ali τ, na primer ἄδω, πλήθω in ἀνύτω;
- (4) četrta na ζ ali na σσ, na primer φράζω, νύσσω in ὀρύσσω;
- (5) peta na štiri nespremenljive soglasnike – λ, μ, ν in ρ – na primer πάλλω, νέμω, κρίνω in σπείρω;
- (6) šesta pa na čisti ω, na primer ἵππεύω, πλέω in βασιλεύω.

Nekateri pa uvajajo še:

- (7) sedmo, ki se končuje na ξ in ψ, na primer ἀλέξω in ἔψω.

Spreg previtih glagolov⁸¹ so tri:

- (1) prva se v drugi in tretji osebi končuje na dvoglasnik ει, na primer νοῶ, νοεῖς, νοεῖ;
- (2) druga na dvoglasnik α (z dopisano ι, ki pa se je ne izgovarja skupaj z α),⁸²

⁷⁸ Za poskus razlage teh pojmov prim. tabelo v poglavju 2.

⁷⁹ Prim. tabelo v poglavju 2.

⁸⁰ Mišljeno je seveda, da je glagolska osnova, torej morfem, na katerega se sinhrono gledano nastavi končnica, izglasna na naveden element.

⁸¹ V sodobnih terminih t. i. konjugacija skrčenih oz. kontrahiranih glagolov.

⁸² *Iota subscriptum* (α, η, φ) oz. *adscriptum* (αι, ηι, ωι) kot drugi del dolgih dvoglasnikov se v helenistični κοινή ni več izgovarjala. Dolgi -i-dvoglasniki so bili sprva realizirani kot [āi], [ēi] in [ōi] (prim. lat. tragoedia za gr. τραγωῖδια). V atiščini je /ēi/ že ok. 400 pr. Kr. monoftongiziran

na primer βοῶ, βοῶς, βοῶ;

- (3) tretja na dvoglasnik οι, na primer χρυσῶ, χρυσοῖς, χρυσοῖ.

Sprege glagolov, ki se končujejo na μι,⁸³ so štiri:

- (1) prva se tvori iz prve sprege previtih glagolov, tako da iz τιθῶ nastane τίθημι;
- (2) druga iz druge, tako da iz ἴσῶ nastane ἴστημι;
- (3) tretja iz tretje, tako da iz διδῶ nastane δίδωμι;
- (4) četrta pa iz šeste sprege težkoglasnih glagolov, tako da iz πηγνύω nastane πήγνυμι.

§ 15 O deležniku

Deležnik je beseda, ki je udeležena (μετέχουσα) pri lastnostih tako glagolov kot imen. Pripadejo pa ji iste kategorije kot imenu in glagolu brez oseb in naklonov.

§ 16 O členu

Člen je del govora, vsebujoč padež, ki je pregibanemu imenu predložen ali priložen; kot predložen (προτακτικόν) na primer ὁ, kot priložen (ὑποτακτικόν) na primer ὄς.⁸⁴

Členu pripadejo tri kategorije: rod, število in padež.

Rodovi so trije, na primer ὁ ποιητής, ἡ ποιήσις in τὸ ποίημα.

Števila so tri: ednina, dvojina in množina. Ednina: ὁ, ἡ in τό; dvojina: τῶ in τᾶ; množina: οἱ, αἱ in τᾶ.

Padeži pa so ὁ, τοῦ, τῶ, τόν, ᾧ in ἡ, τῆς, τῆ, τήν, ᾧ.⁸⁵

in tako sovpadе z dolgim ozkim e <ει>. V atiščini [āi] <αι> in [ōi] <ωι> v 3. stol. pr. Kr. izgubita element -i (prim. lat. rhapsōdus za gr. ῥαψωιδός). Enak razvoj v κοινή doživi neatiški in analoško restituirani [ēi] <ηι>. Joto adscriptum v srednjem veku nadomesti jota subscriptum (Rix, *Historische Grammatik des Griechischen – Laut- und Formenlehre*, 52.)

83 Danes tej spregatvi pravimo atematska, saj glagolske oblike prezentove osnove tvori brez tematskega vokala. Od klasične dobe dalje so v vseh grških narečjih razen v delu ajolskih glagoli arhaične atematske spregatve po analogiji prehajali v produktivne in »bolj običajne« paradigme tematskih glagolov. Slednjic je atematska spregatev popolnoma izginila. Diahrona obravnava grškega jezika nas torej pripelje do spoznanja, da je v resnici zgodovinski razvoj ravno obraten, kot ga prikazuje Dionizij: iz oblike τίθημι po analoškem prehodu nastane τιθῶ in ne obratno.

84 Oziralni zaimek je pri Dioniziju uvrščen pod kategorijo člen, in sicer kot priložni, tj. zastopavljeni, člen. Za razpravo o tem prim. Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 191–2.

85 V prikazu sklonskih oblik določnega člena so se izmzgnile oblike za srednji rod oz. spol in sploh celotna množinska paradigma. O tem prim. dalje Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 194. O nedoslednostih v Slovnici prim. Collinge, »Dionusios Anomalos?«, 55–68.

§ 17 O zaimku

Zaimek je beseda, ki jo uporabljamo namesto imena in ki zaznamuje določene osebe.

Zaimku pripade šest kategorij: oseba, rod, število, padež, sestava in vrsta.

Osebe izhodiščne vrste so ἐγώ »jaz«, σύ »ti« in ἴ⁸⁶ »on«, izpeljane pa ἐμός »moj«, σός »tvoj« in ὄς »njegov«.

Rodovi izhodiščne vrste se ne ločijo po glasovni podobi, ampak po kazalnosti (δείξις), na primer ἐγώ.⁸⁷ Od izpeljanih pa na primer ὁ ἐμός, ἡ ἐμή in τὸ ἐμόν.

Števila izhodiščne vrste so ednina: ἐγώ, σύ in ἴ; dvojina: νῶϊ in σφῶϊ; in množina: ἡμεῖς, ὑμεῖς in σφεῖς. Izpeljane vrste pa ednina: ἐμός, σός in ὄς; dvojina: ἐμώ, σώ in ὦ; in množina: ἐμοί, σοί in οἶ.

Padeži izhodiščne vrste so pravi: ἐγώ, σύ in ἴ; rodilni: ἐμοῦ, σοῦ in οὔ; dajalni: ἐμοί, σοί in οἶ; vzročni: ἐμέ, σέ in ἐ; in zvalni: σύ. Izpeljane vrste pa pravi: ἐμός, σός in ὄς; rodilni: ἐμοῦ, σοῦ in οὔ; dajalni: ἐμῶ, σῶ in ῶ; vzročni: ἐμόν, σόν in ὄν.

Sestavi sta dve: preprosta, na primer ἐμοῦ, σοῦ in οὔ, ter sestavljena, na primer ἐμαυτοῦ, σαυτοῦ in αὐτοῦ.

Z vrstami pa je tako, da so ene izhodiščne, kot ἐγώ, σύ in ἴ, druge pa izpeljane, kot vse svojilne oblike, ki se imenujejo tudi dvoosebne (διπρόσωποι), izpeljemo pa jih na naslednji način: iz ednine dobimo oblike, ki zaznamujejo enega posestnika, tako iz ἐμοῦ »mene« dobimo ἐμός »moj«; iz dvojine dobimo oblike, ki zaznamujejo dva posestnika, tako iz νῶϊ »midva« dobimo νῶϊτερος »najin«; iz množine pa dobimo oblike, ki zaznamujejo več posestnikov, tako iz ἡμεῖς »mi« dobimo ἡμέτερος »naš«.

Nekateri zaimki stojijo brez člena (ἄσύναρθροι), na primer ἐγώ, drugi pa s členom (σύναρθροι), na primer ὁ ἐμός.

§ 18 O predlogu

Predlog je beseda, predpostavljena vsakemu od delov govora, in sicer tako v sestavljenki (ἐν συνθέσει) kot v besedni zvezi (ἐν συντάξει).

Vseh predlogov pa je skupaj osemnajst; od teh je šest enozložnih: ἐν »v«, εἰς »v«, ἐξ »iz«, σύν »s/z«, πρό »pred« in πρὸς »k/h, proti«, ki ne menjajo položaja (οὐκ ἀναστρέφονται).⁸⁸ Dvozložnih pa je dvanajst: ἀνά »na«, κατά »po«,

86 ἴ je izmišljena oblika, ki služi zgolj zapolnitvi vrzeli v defektni paradigmi. Mnogi antični slovnicearji so težili k ponazoritvi nekakšne, četudi navidezne, simetrije in kolumnalnosti v slovnicih paradigmah. O tem prim. dalje Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 204.

87 Tj. po tem, na kar kažejo, torej ali denimo ἐγώ označuje oz. kaže na osebo ženskega ali moškega naravnega spola. Dionizij skuša povedati, da je razlika med naravnima spoloma razvidna iz konteksta, zgolj formalno pa ne. Gre torej za epicene zaimke, kot so *jaz, ti, kdo* idr.

88 Torej se jih nikoli ne zastopavlja kakor dvozložne, temveč vselej stojijo pred besedo ali besedno zvezo.

διά »čez«, μετά »s/z«, παρά »pri, proti«, ἀντί »namesto«, ἐπί »na«, περί »o, okoli«, ἀμφί »okoli«, ἀπό »od«, ὑπό »pod« in ὑπέρ »čez«.

§ 19 O prislovu

Prislov je nepregiben del govora, ki se izreka glede glagola ali skupaj z glagolom.⁸⁹

Od prislovov so eni preprosti, kot πάλαι »davno«, drugi pa sestavljeni, kot πρόπαλαι »zelo davno«.

<Pomenske skupine prislovov:>⁹⁰

- (1) Časovni prislovi, na primer νῦν »zdaj«, τότε »takrat« in αὔθις »zopet«. Tem pa so kot vrste podrejeni prislovi, ki zaznamujejo trenutek, na primer σημερον »danes«, αὔριον »jutri«, τόφρα »do tedaj, ta čas«, τέως »do-tlej« in πηνίκα »kdaj«.
- (2) Prislovi sredine,⁹¹ na primer καλῶς »lepo« in σοφῶς »modro«.
- (3) Prislovi kakšnosti, na primer πύξ »s pestjo«, λάξ »z nogo«, βοτρυδόν (Il. 2.89) »zbrane ko jagode v grozd«⁹² in ἀγεληδόν (Il. 16.160) »v krdelih«.⁹³
- (4) Prislovi kolikosti, na primer πολλάκις »pogosto« in ὀλιγάκις »redko«.
- (5) Prislovi števila, na primer δις »dvakrat«, τρίς »trikrat« in τετράκις »štirikrat«.
- (6) Krajevni prislovi, na primer ἄνω »zgoraj, gor« in κάτω »spodaj, dol«. Ti zaznamujejo tri razmerja: *na kraju*, na primer οἴκοι »doma«, *na kraju*, na primer οἴκαδε »domov«, in *s kraja*, na primer οἴκοθεν »od doma«.
- (7) Prislovi, ki zaznamujejo željo, na primer εἶθε, αἶθε in ἄβαλε »o, da bi«.⁹⁴
- (8) Tožbeni prislovi, na primer παπαῖ, ioῦ in φεῦ »ojoj«.
- (9) Prislovi tajitve ali odrekanja, na primer οὐ »ne«, οὐχί »ne«, οὐδῆτα »nikakor ne« in οὐδαμῶς »nikakor ne«.

89 Tj. ki (podrobneje) določa glagolsko dejanje ali se dodaja glagolu. Sicer gre za precej težavno mesto, ki je v obup spravilo tudi Lallota (prim. Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 221). V pomoč pri razumevanju naj bralcu služijo grški izvornik ter angleški, nemški in francoski prevod: »κατὰ ῥήματος λεγόμενον ἢ ἐπιλεγόμενον ῥήματι«; »said of a verb or added to a verb« (Davidson, »The Grammar of Dionysios Thrax«, 337); »der vom Verb her ausgesagt oder dem Verb hinzugefügt wird« (Kürschner, »Die Lehre des Grammarikers Dionysios«, 205); »dite du verbe ou appliqué au verbe« (Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 63).

90 Dod. prev. za večjo jasnost besedila. Dodatek se naslanja na vzporedno mesto pri Donatu, ki ima kot eno izmed treh pripadnosti (lat. *accidentia*) prislovov navedeno *significatio* »pomen«.

91 Sredina lahko pomeni toliko kot »sredinska oz. nevtralna oblika pridevnikov na -ος, -α/η, -οι« ali »sredinska oz. vmesna oblika med pridevnikom, iz katerega je tvorjena, in glagolom, ki ga določa.« Obe razlagi najdemo pri sholiastih. (Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 227–8). Sicer gre pri tej skupini večinoma za lastnostne prislove.

92 Prev. A. Sovrè; gl. Homer, *Iliada*, 2.89.

93 Ibid., 16.160.

94 Sodobna slovnica tovrstne besede uvršča med členice. Tako imenovani prislovi, navedeni pod številkami (8), (9), (10), (11), (12), (13), deloma (14) in (17), (22), (23) in (26) pa spadajo med členice, členke ali medmete.

- (10) Prislovi strinjanja, na primer *vaí* »da« in *vaίχι* »seveda«.
- (11) Prislovi prepovedovanja, na primer *μή* »ne«, *μηδῆτα* »nikakor ne« in *μηδαμῶς* »nikakor ne«.
- (12) Prislovi primere ali nalike, na primer *ὡς* »kot«, *ὡσπερ* »kakor«, *ἥύτε* »kakor« in *καθάπερ* »ravno tako kot«.
- (13) Občudovalni prislovi, na primer *βαβαί* »hoho«.
- (14) Prislovi domnevanja, na primer *ἴσως*, *τάχα* in *τυχόν* »morda«.
- (15) Prislovi vrstnega reda, na primer *ἐξῆς* »po vrsti«, *ἐφεξῆς* »po vrsti« in *χωρίς* »posebej«.
- (16) Prislovi zbiranja, na primer *ἄρδην* »vsi skupaj«, *ἅμα* »hkrati« in *ἥλιθα* »silno«.
- (17) Prislovi velevanja, na primer *εἶα*, *ἄγε* in *φέρε* »daj«. ⁹⁵
- (18) Prislovi primerjanja, na primer *μᾶλλον* »bolj« in *ἥττον* »manj«.
- (19) Prislovi spraševanja, na primer *πόθεν* »od kod«, *πηνίκα* »kdaj« in *πῶς* »kako«.
- (20) Prislovi povzdigovanja, na primer *λίαν* »zelo«, *σφόδρα* »zelo«, *πάνυ* »povsem«, *ἄγαν* »preveč« in *μάλιστα* »najbolj«.
- (21) Prislovi povzemanja, na primer *ἅμα* »hkrati, skupaj«, *ὁμοῦ* »skupaj« in *ἄμυδις* »skupaj«.
- (22) Prislovi zanikanja v prisegi, na primer *μά* »pri«.
- (23) Prislovi pritrjevanja v prisegi, na primer *νή* »pri«.
- (24) Prislovi zatrditve, na primer *δηλαδή* »jasno«.
- (25) Nujnostni prislovi, na primer *γαμητέον* »treba se je poročiti« in *πλευστέον* »treba je pluti«. ⁹⁶
- (26) Prislovi božanske navdahnjenosti, na primer *εὐοί* in *εὐᾶν*.

§ 20 O vezniku

Veznik (σύνδεσμος) je beseda, ki povezuje misel v redu (μετὰ τάξεως) in razkriva vrzel izjave (ἐρμηνείας κεχηνὸς δηλοῦσα).⁹⁷

Vezniki so lahko vezalni, ločni, zvezni, obzvezni, vzročni, dvomni, sklepalni in dopolnilni.

- (1) Vezalni so vsi, ki povezujejo v neskončnost nadaljujočo se izjavo. So pa tile: *μέν*, *δέ*, *τέ*, *καί*, *ἀλλά*, *ἡμέν*, *ἡδέ*, *ιδέ*, *ἀτάρ*, *αὐτάρ*, *ἦτοι*, *κέν* in *ἄν*.

⁹⁵ Vzklik *εἶα* danes uvrščamo med medmete, obliki *ἄγε* »daj« in *φέρε* »isto« pa sta okameneli velniški obliki glagolov *ἄγω* »ženem« in *φέρω* »nosim«.

⁹⁶ Gre za oblike, ki jih sodobna slovnica poimenuje z ohlapnim terminom verbalni adjektivni na -τέον za izražanje nujnosti (prim. lat. *gerundiv*) in jih torej postavlja v nekoliko netransparentno soseščino deležnikov in deležij.

⁹⁷ Ni čisto jasno, kaj je Dionizij mislil z *vrzeljo*. Nekateri sholiasti imajo to trditev za absurdno in v protislovju s prvim delom stavka, češ, če je bilo ravno rečeno, da vezniki misel vežejo in torej zapolnjujejo morebitne vrzeli v njej, tedaj ni mogoče, da hkrati vrzeli tudi izražajo oz. razkrivajo. Za razpravo o tem prim. Lallot, *La grammaire de Denys le Thrace*, 233–6.

- (2) Ločni so vsi, ki izjavo sicer povezujejo, njene elemente pa med seboj ločujejo. So pa tile: ἦ, ἦτοι in ἦέ.
  - (3) Zvezni so vsi, ki sicer ne izražajo obstoja (ὑπαρξίς), zaznamujejo pa posledico (ἀκολουθία). So pa tile: εἶ, εἶπερ, εἰδή in εἰδήπερ.
  - (4) Obzvezni so vsi, ki izražajo obstoj in hkrati red. So pa tile: ἐπεί, ἐπείπερ, ἐπειδή in ἐπειδήπερ.
  - (5) Vzročni so vsi, ki se jih uporablja za podajo vzroka. So pa tile: ἴνα, ὄφρα, ὅπως, ἔνεκα, οὕνεκα, διό, διότι, καθ' ὅ, καθ' ὅτι in καθ' ὅσον.⁹⁸
  - (6) Dvomni so vsi, ki jih navadno nizajo govornici v negotovosti. So pa tile: ἄρα, κᾶτα in μῶν.
  - (7) Sklepalni so vsi, ki so primerni za sklepe in zaključke dokazov (ἐπιφοραὶ καὶ συλλήψεις τῶν ἀποδείξεων). So pa tile: ἄρα, ἀλλά, ἀλλαμῆν, τοῖνυν, τοιγάρτοι in τοιγαροῦν.
  - (8) Dopolnilni so vsi, ki se jih uporablja zavoljo mere (μέτρον) ali okrasa. So pa tile: δῆ, ῥά, νύ, ποῦ, τοί, θήν, ἄρ, δῆτα, πέρ, πῶ, μήν, ἄν, αὖ, νῦν, οὖν, κέν in γέ.
- Nekateri pa tem pridajajo še (9) protivne, na primer ἔμπης in ὅμως.⁹⁹

LITERATURA

- Allen, W. S. *Vox Graeca: A Guide to the Pronunciation of Classical Greek*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- Clackson, J. »The Technē in Armenian.« V *Dionysius Thrax and the Technē Grammatikē*, izdala Vivien Law in Ineke Sluiter, 121–131. Münster: Nodus, 1995.
- Collinge, N. E. »Dionusios Anomalos?« V *Dionysius Thrax and the Technē Grammatikē*, izdala Vivien Law in Ineke Sluiter, 55–68. Münster: Nodus, 1995.
- Davidson, T. »The Grammar of Dionysios Thrax.« *The Journal of Speculative Philosophy* VIII, 4 (oktober 1874): 326–339.
- Di Benedetto, V. »Dionisio Trace e la Techne a lui attribuita.« *Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa* II, 27 (1958/59): 169–210.
- Diogen Laertski. *Življenja in misli znamenitih filozofov*. Prevedli Ž. Borak, G. Pobežin in M. Hriberšek. Ljubljana: Beletrina, 2015.
- Dionizije Tračanin. *Gramatičko umijeće*. Izdal in prevedel D. Škiljan. Zagreb: Latina et Graeca, 1995.
- Henderson, J., izd. *Greek Lyric I: Sappho and Alcaeus*. Loeb Classical Library. Cambridge (MA): Harvard University Press, 1990.
- Hertz, M., izd. *Prisciani Grammatici Caesariensis Institutionum Grammaticarum Libri XVI-II. V Grammatici Latini II*, Leipzig: Teubner, 1855.
- Homer. *Odiseja*. Prevedel A. Sovrè. Ljubljana: DZS, 1951.

⁹⁸ Nadvse nenavaden se zdi izostanek veznika ὅτι, enega statistično najpogostejših grških veznikov. O nedoslednostih v Slovnici prim. Collinge, »Dionusios Anomalos?«, 55–68.

⁹⁹ Iskreno zahvalo sem dolžan v prvi vrsti doc. dr. Mateju Hriberšku za mentorstvo pri pripravi pričujočega prevoda in spremne študije ter doc. dr. Luki Repanšku in izr. prof. Jerneji Kavčič za strokovni pregled, podajo konstruktivne kritike in predlogov. Zahvaljujem se tudi kolegici Nataši Martini Pintarič za jezikovni pregled.

- Homer. *Iliada*. Prevedel A. Sovrè. Ljubljana: DZS, 1982.
- Keil, H. *Probi, Donati, Servi quae Feruntur De Arte Grammatica Libri*. Leipzig: Teubner, 1864.
- Kürschner, W. »Die Lehre des Grammarikers Dionysios.« V *Ancient Grammar: Contents and Contexts*, izdala Pierre Swiggers in Alfons Wouters, 177–215. Pariz/Leuven: Peeters, 1996.
- Kürschner, W. »Questions of Terminology in a German Translation of the *Tekhnè Grammatikè* of Dionysius Thrax.« V *Ancient Grammar: Contents and Contexts*, izdala Pierre Swiggers in Alfons Wouters, 164–176. Pariz/Leuven: Peeters, 1996.
- Lallot, J., izd. in prev. *La grammaire de Denys le Thrace*. Paris: CNRS Editions, 1989.
- Linke, K. et al., izd. *Die Fragmente des Grammatikers Dionysios Thrax. Die Fragmente der Grammatiker Tyrannion und Diokles. Apions Glossai Homerikai*. Berlin/New York: De Gruyter, 1977.
- Rix, H. *Historische Grammatik des Griechischen – Laut- und Formenlehre*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1992.
- Robins, H. R. »The Authenticity of the *Technè*.« V *Dionysius Thrax and the Technè Grammatikè*, izdala Vivien Law in Ineke Sluiter, 13–24. Münster: Nodus, 1995.
- Robins, R. H. »The Initial Section of the *Technè Grammatikè*.« V *Ancient Grammar: Contents and Contexts*, izdala Pierre Swiggers in Alfons Wouters, 3–15. Pariz/Leuven: Peeters, 1996.
- Steinthal, H. *Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern mit besonderer Rücksicht auf die Logik*. Berlin: F. Dümmler's Verlagsbuchhandlung, 1863.
- Uhlig, G., izd. *Dionysii Thracis Ars Grammatica*. Leipzig: Teubner, 1883.

POVZETEK

V jedrnem delu prispevka podajam integralni prevod *Slovnice Dionizija Tračana* s komentarji zahtevnejših oziroma manj jasnih mest v opombah, v spremni študiji pa pojasnjujem kontekst njenega nastanka, predstavljam njene posebnosti in razpravljam o grški slovničarski tradiciji, ki ji sodobno slovničarstvo med drugim dolguje skorajda celotno slovnično izrazje. Ponazoritvi tradicije prevajanja slovničnih izrazov služi tabela, ki ponazarja princip kalkiranja grških terminov v latinščino in dalje latinskih v slovenščino. S tem namenom in z namenom zveste ponazoritve izvirnega slovničnega koncepta tudi v prevodu rabim uveljavljeno domače slovnično izrazje. Kadar je uveljavljeni izraz pomensko ali konceptualno oddaljen od izvirnega grškega izraza, tedaj le-tega po principu kalkiranja prevedem s pomensko bolj transparentnim, četudi v slovničarstvu neuveljavljenim ali zastarelim, domačim izrazom, mestoma celo z neologizmom.

SUMMARY

Dionysius Thrax and the Beginnings of Grammar Terminology

The centrepiece of the paper is an integral translation of the *Grammar* by Dionysius Thrax, furnished with annotations on the more obscure passages as well as a study. The study explains the context of its composition, outlines its distinctive features, and discusses the Greek grammarian tradition, to which contemporary grammar studies owe practically all their terminology. The tradition of translating grammar terms is illustrated by a chart presenting the principle of calquing Greek terms into Latin and Latin terms into Slovenian. With this purpose, as well as for the sake of faithfully illustrating the original grammar concepts, the translation employs the established Slovenian terminology. When the established term is semantically or conceptually removed from the original Greek term, the latter is calqued with a more transparent Slovenian term – even if dated or not widely acknowledged – and with an occasional neologism.